

KOLUMNA

Martin Premk

8. marec

STRAN 3

NAŠ POGOVOR

Nika Kovač

Proti škodljivim
ukrepom oblasti

STRAN 6

KAJUHOVO LETO

Karel Destovnik

Padel je
pesnik Kajuh

STRAN 8

TEMA MESECA Državni »turistični« posli

Tujci na lastni zemlji

Franc Krajnc, Slovenski utrip

Ministru za gospodarski razvoj in tehnologijo Zdravku Počivalšku naj bi se posrečila veliki met konsolidacije turističnih podjetij v državni lasti v enem holdingu in nato prodaja. Takole pravi: »Prizadeval si bom, da bo država izkoristila predkupno pravico in odkupila delež sklada York v Savi.« Medtem madžarski kupec obljublja, da bi v Savo d.d. vložil 200 milijonov evrov.

Hoteli v Portorožu in na Bledu naj bi prešli v novo podjetje. 43-odstotni delež ameriškega sklada York v Savi naj bi kupilo podjetje Prestige Tourism, ustanovljeno na Madžarskem. Po sanaciji bi to novo podjetje prodali tuji gospodarski družbi. Pomemben del Save bi ostal v rokah madžarskih lastnikov!

Slovenski državni lastniki imajo skupaj v lasti skoraj polovico delnic Save in naj bi se strinjali s povečanjem kapitala v zadolženi Savi, a sami ga ne bi vplačali.

Počivalšek ne počiva

Rebus slovenskega turizma v lasti države se nadaljuje. V igri je že nekaj časa namera, da bi država namesto madžarskega kapitala vstopila v večinsko lastništvo Save d.d., katere največji lastniki (skupaj 90 odstotkov) so Kapitalska družba (28,1 odstotka lastništva), Slovenski državni holding (18,7 odstotka lastništva) in York Global Finance Offshore BDH (43,2 odstotka lastništva). Če želi minister uresničiti svojo zamisel o ustanovitvi enotne državne gostinsko-turistične družbe iz kar osmih bilančno ne najbolje stoječih organizacij v državnem holdingu oziroma povečati lastniški delež v Savi turizmu d.d., bi morala država najprej odkupiti 43,2-odstotni delež lastništva sklada York, kar bi naš proračun v samem začetku obremenilo za približno 38 milijonov evrov. To pa še ni vse. Nekatera turistična podjetja so pri bankah zadolžena in obstaja verjetnost, da bi morala država poravnati tudi te dolgove. Tako bi naenkrat iz proračuna zbežljalo skupaj kar približno 150 milijonov evrov.

Vprašati se je treba, kakšen smisel imajo združitev osmih turističnih družb ter zajetno državno pokrivanje stroškov za sanacijo in potem prodaja teh družb pa tudi kaj storiti s portoroško družbo Istrabenz turizem, v okviru katere deluje šest hotelov.

Poceni v tuje roke

Imamo lep primer v Portorožu, ko so poceni prešli v tuje lastništvo že kar štirje hoteli (Metropol kompleks in pionir slovenskega turizma, Palace hotel), vsi skupaj za manj kot 50 milijonov evrov, čeprav je njihova vrednost vsaj dvakrat večja. Do težav v portoroškem turizmu je prišlo v času Istrabenz turizma, ko je Holding Istrabenz portoroške hotele zadolžil za približno 400 milijonov evrov. Bančne terjatve po precej nižini ceni je po večini odkupila slaba banka (DUTB) in te tudi prodala. Kapital-ski minus so kajpak izkazale nekatere komercialne banke, ki smo jih davkoplačevalci v letih 2013-14 sanirali. Ko sem ministra Počivalška na novinarski konferenci v Portorožu vprašal, kako ocenjuje dej-

Zaskrbljeni tudi v Piranu

Občinski svet Občine Piran je na svoji 27. redni seji 27. januarja letos sprejel Deklaracijo za zaščito slovenskega turizma

Občinski svet občine Piran kot najvišji organ odločanja najbolj turistične občine v Sloveniji izraža veliko zaskrbljenost nad napovedanimi aktivnostmi glede prodaje strateškega dela slovenskega turizma tujemu partnerju.

»Želimo si strateškega, ekonomsko stabilnega in družbeno odgovornega lastnika, ki bo deloval v sožitju z lokalno skupnostjo, sovlagal v razvoj in promocijo turistične destinacije in pri svojem delovanju zasledoval skupne cilje trajnostne rasti slovenskega turizma.

V naši občini Piran smo žal že v primeru prodaje hotela Metropol na lastni koži občutili, kaj pomeni prodaja hotela nestrateskemu partnerju, zato od Vlade RS upravičeno pričakujemo in zahtevamo, da bo pri vseh nadaljnjih odločitvah o prodaji strateškega dela slovenskega turizma izredno previdna in skrbna ter da bo pri vseh ključnih odločitvah upoštevala usmeritve in pričakovanja širše lokalne skupnosti, ki lahko zaradi napačnih in nepremišljenih odločitev vlade utrpí trajne posledice na ekonomskem, socialnem in družbenem področju.«

stvo, da so v rokah tujcev že štirje portoroški hoteli, je preprosto odgovoril: »Saj jih ne bodo odnesli.« To, da tuji lastniki v Portorož vozijo svojo hrano, svoje perilo, zaposlujejo svoje delavce in se lahko poživijo na turistično strategijo, očitno ni pomembno! Odkupljeni hoteli Metropol so večinoma zaprti!

Sava naj bi bila v težavah
Po trditvah gospodarskega ministra naj bi bila Sava v težavah.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

AKTUALNO Skupaj o zgodovini

V Gorici srečanje ANPI in ZZB NOB Slovenije

Vsedržavni predsednik ANPI Gianfranco Pagliaro (desno) in predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman (levo) sta se pred posvetom skupaj poklonila na Trgu Evrope med Novo Gorico in Gorico, in sicer z namenom, da pogled ne bi bil samo nazaj, ampak tudi naprej, v sožitju v združenju EU. (Foto: Primorski dnevnik)

V goriškem Kinemaxu je bilo 5. februarja srečanje pod naslovom La storia insieme – Skupaj o zgodovini, ki sta ga pripravila vsedržavno združenje partizanov ANPI - VZPI in Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Izhodišče posveta je bilo poročilo mešane slovensko-italijanske zgodovinsko-kulturne komisije, ki sta jo leta 1993 ustanovili zunanji ministri Italije in Slovenije. Končno poročilo, ki ga je komisija soglasno sprejela, je bilo oddano obema zunanjima ministroma julija 2000. V njem so nakazali skupni imenovalec za preseganje delitev iz preteklosti in nadaljevanje dialoga, ki bi bil končno osvobojen revanšističnega izsiljevanja.

Vsako leto v dneh okrog 10. februarja, dneva spomina na fojbe

in eksodus iz Istre, v Italiji zapiha veter revanšizma in nacionalizma. Ta veter vodi na italijanski strani v zapiranje in zavira sožitje v obmejnih krajih, čeprav številni želijo nadaljevati skupno pot v Evropi, rušiti zidove zamer in nezaupanja. Tako je predsednik deželnega združenja partizanov in antifašistov ANPI - VZPI Dino Spanghero utemeljil pobudo za posvet, na katerem so sodelovali zgodovinarji Nevenka Troha, Gorazd Bajc, Fulvio Salimbeni in Eric Gobetti ter predsednika vsedržavnega združenja ANPI Gianfranco Pagliarulo in ZZB NOB Slovenije Marijan Križman. Posveta so se med številnimi poslušalci udeležili tudi svetovalec predsednika republike Slovenije Boštjan Žekš, več županov občin z Goriškega in iz Furlanije - Julijske

krajine ter predstavniki območnih združenj ZB Primorske in drugih slovenskih regij. Za glasbeni uvod je poskrbel Memory Trio, ki je zapel himne Italije, Slovenije in Evropske Unije.

Nastanek in delo komisije

Nekdanja člana mešane komisije slovenskih in italijanskih zgodovinarjev Nevenka Troha in Fulvio Salimbeni sta obnovila nastanek komisije in njeno delo. Nevenka Troha je povedala, da so zgodovinarji že takoj sklenili razširiti svoje delo čez obdobja druge svetovne vojne in tik po njej. To je bil le vrhunec konfliktov, katerih zgodovinski zametki segajo v čas nacionalnih gibanj 19. stoletja in jih ni

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

V Gorici srečanje ANPI in ZZB NOB Slovenije

mogoče razumeti brez upoštevanja celovitega zgodovinskega okvira. Od tod tudi odločitev za obravnavo štirih obdobji: čas do prve svetovne vojne, fašizem in medvojno obdobje, druga svetovna vojna in boj za meje po vojni. Med drugim je spomnila, da je fašizem izvajal dvojno represijo, etnično nad Slovenci in idejno nad komunisti. To je povzročilo veliko poznejšega gorja, je pa tudi po letu 1943 izzvalo skupni odpor slovenskih in italijanskih protifašistov. Vsak od nas je skušal razumeti, kako je to preteklost doživljala tudi druga stran,« je o delu zgodovinarjev povedala Trohova. »Upali smo, da bo z našim poročilom konec političnih razprav in preprirov o preteklosti. Žal ni bilo tako. Uvedba politično obarvanega praznovanja dneva spomina 10. februarja nas je po letu 2004 spet pahnila v politično zlorabo zgodovine.«

Iz italijanskega zornega kota je delo komisije predstavil Fulvio Salimbeni, ki je spomnil, kako so vseh sedem slovenskih in sedem italijanskih zgodovinarjev po objavi poročila v lastnih državah psovali z izdajalci in renegati. »Mi smo postali komunisti, Slovenci pa fašisti. To je dobro. Pomeni, da je bilo poročilo uravnovešeno in nepristransko,« je dejal Salimbeni.

Napadi desnice

Gianfranco Pagliarulo se je obregnil ob napade desnice, ki je posvet ožigosala kot negativen. Na srečo to niso stališča večine Italijanov, nanje pa moramo biti pozorni. Kot morajo biti pozorne Slovenija, ki ima opravek z lastnimi fašisti, in druge evropske države, kjer so suverenistične ideje že zelo blizu nacistične ideologije. Zato si moramo prizadevati, da se Italija sooči s svojimi zgodovinskimi odgovornostmi, in poročilo mešane komisije je ustrezna osnova za to. Obenem si je treba prizadevati, da EU med svojimi načeli prizna protifašizem, protirasizem in te vrednote dosledno uveljavlja.

Povedal je še, kako so v komisiji po preučitvi posameznih obdobji nazadnje skrbno pretehtali vsako besedo in vsak pomenski odtonek skupnega poročila in nazadnje dosegli polno soglasje vseh 14 članov. Med njimi niso bili le zgodovinarji, ampak tudi kulturniki, kakršni je bil pisatelj Fulvio Tomizza, ki so dali dragocen prispevek. Komisija je nastala v sozvočju z evropskim duhom, v času, ko si je EU prizadevala, da bi z zblizevanjem različnih nacionalnih zgodovin utrjevala zavest o skupni evropski pripadnosti in poudarjala bolj to, kar nas povezuje (civilizacija, kultura), kakor to, kar nas deli (vojne).

Fulvio Salimbeni je obžaloval, da ta prizadevanja niso obrodila zaželenega uspeha. Poročilo komisije je bilo zlasti na italijanski strani bolj kot ne zamolčano, sodobne zgodovine pa še vedno ni v šolah. Kvečjemu vsak deseti maturant spozna dogajanje tja do konca hladne vojne leta 1991, vsak tretji pa ne pride niti do nastanka fašizma.

Izjemno, mučno in odlično delo

Zgodovinar Eric Gobetti je bil kritičen do zamisli o skupni viziji zgodovine. »Bolj kot skupen mora biti pogled na zgodovino integriran, zajeti in preučiti mora vire in poglede vseh strani, tako italijanske, sloven-

ške, hrvaške in tudi iz zavezniških virov. Člani mešane komisije so opravili izjemno, mučno in nazadnje odlično delo. Toda prav politika, ki ga je bila naročila, ga je potem zavrgla. Namesto sprave s slovenskimi in hrvaškimi sosedi so se v Italiji raje odločili za notranjepolitično spravo med dediči fašizma in komunizma, to pa na podlagi obsod-

nje zgodovinske krivde fašizma nujno potrebno. Dan spomina je vsako leto priložnost za bruhanje nacionalističnega strupa. Filmi s parafastično vsebino, kakršni je Rosso Istria, izkrivljajo preteklost. Poudarja se vloga žrtve zaradi fojb in eksodusa, v šolskih učbenikih pa Gobetti še ni zasledil omembe italijanske okupacije Slovenije leta 1941. Di-

Posvet v Gorici je bil dobro obiskan in je bil odgovor na 10. februar, ko v Italiji ob dnevu spomina vsako leto zapiha veter revanšizma in nacionalizma. (Foto: Primorski dnevnik)

be ene same ideologije, komunizma in fojb, ne pa zločinov fašizma,« je med drugim menil Gobetti in se vprašal, zakaj je danes potrebno napihovanje števil o žrtvah fojb, ki so že itak pomenljive; zakaj govor o etničnem čiščenju, ko je jasno, da je šlo za obračunavanje, predvsem ideološko; zakaj je treba prikriti pozitivne izkušnje sožitja in to, da je 10.000 italijanskih partizanov padlo v vrstah OF, kar je dvakrat več od žrtev fojb. Po Gobettijevem mnenju se italijanska, v veliki meri še fašistična, desnica skuša legitimirati z manipuliranjem zgodovine.

Da je bilo poročilo mešane komisije zamolčano, je poudaril tudi tržaški zgodovinar in docent na Univerzi v Mariboru Gorazd Bajc. Res je, da sta ga leta 2001 objavila Primorski dnevnik in Il Piccolo, sledile so še druge objave, vendar ga je politika v Italiji odstranila iz javne zavesti in ga leta 2004 nadome-

Opravičila Italije še ni!

Med Italijo in Slovenijo je bilo več pomembnih spravnih dejanj, manjka pa še poglobljeno: da se Italija opraviči za agresijo na Jugoslavijo in okupacijo dela Slovenije 6. aprila 1941. Ta datum je povsem zabrisan v javnem političnem diskurzu in zavesti italijanskega naroda, desnica se raje spreneveda, da se je nasilje začelo maja 1945 in da so bili Italijani žrtve.

stila s spornim dnevom spomina. Ob tem dnevu pa se vsakič kopičijo laži, izkrivljeno predstavljanje preteklosti, enostranske razlage in napihovanje števila žrtev. In kako preseči to? Spravnih dejanj predsednikov republik je bilo že nekaj in vsa so bila zelo pomembna, je ocenil Bajc. Nekaj pa še vedno manjka: priznanje Italije, da je bila agresorka, da so vojno začeli nacisti in fašisti z napadom na Jugoslavijo 6. aprila 1941. Še vedno nismo dočkali obiska predsednika italijanske države v Ljubljani, kjer bi se opravičil in dokončno ogradil od grozot fašizma.

Zgodovinar Erik Gobetti iz Torina se je strinjal, da bi bilo tako prizna-

jaki tako razumejo, da so Jugoslovani leta 1945 okupirali del Italije in ne nasprotno. Le priznanje zgodovinskih krivd fašizma z močnim spravnim dejanjem, kakršno predlaga Bajc, bi Italijo končno opralo dediščine fašizma. Idealen kraj bi morda bil Rab, fašistično taborišče na hrvaškem otoku, kjer so množično stradali in umirali Slovenci.

Prijateljstvo in sožitje

Prikrivanje okupacije Slovenije in pristransko prikazovanje dogajanja po letu 1945 presegata vsako opravičljivo mejo in še vedno netita razdor. Zato si ANPI in ZZB prizadevata za prijateljstvo in sožitje, ki naj temeljita na objektivnejšem pogledu na preteklost, je povedal Marijan Križman. Poročilo mešane komisije je dragocen prispevek zlasti za mlade, še vedno ni prepozno. Zato sta delegaciji združenj partizanov obeh držav tudi počastili spomin na prve padle upornike proti fašističnim škvadram v Marezigah pri Kopru in talce, ki so padli pod streli fašistične okupacijske vojske v Gramozni jami v Ljubljani.

Vsodržavni predsednik ANPI Gianfranco Pagliarulo je posvet sklenil z dolgim posegom, v katerem je razčlenil posamezne etape stoletja nasilja na Goriškem, od krvave soške fronte do fašističnega zatiranja, skupnega upora Slovencev in Italijanov ter povojnih delitev in poznejših prizadevanj za sožitje. Poročilo mešane komisije je označil za mejnik, od katerega ni poti nazaj. Danes ne sme več biti posluha za nacionalistično banaliziranje, ki potvarja dejstva in seje sovraštvo. Pridružil se je pobudi, da se Italija opraviči za agresijo leta 1941, kot tudi zamisli za spravno dejanje na Rabu. »Obiskal sem Gramozno jamo, o kateri v Italiji nihče nič ne ve, morala pa bi biti v naši zavesti tako kot Ardeatinske jame.« Ocenil je, da je fašizem začel kolonialno vojno, ko je sosede obravnaval kot manj vredne. To je bil vir nepopisnih grozot, zatiranja in poznejšega maščevanja. To je treba razumeti, priznati in potem preseči, je menil. J.A.

(Povzeto po članku Marka Marinčiča v Primorskem dnevniku)

EVROPSKI PARLAMENT

Predsednica EP z neresnicami o fojbah

Strankarska pripadnost pred interesi Slovenije

Poslanec Evropskega parlamenta Milan Brglez je 10. februarja 2022 s še petimi slovenskimi poslanci v parlamentu (Francem Bogovičem, Tanjo Fajon, Klemnom Grošljem, Ireno Jovevo in Ljudmilo Novak) poslal pismo predsednici Evropskega parlamenta Roberti Metsola (EPP) v zvezi z njenimi izjavami ob italijanskem dnevu spomina.

Po mnenju podpisanih slovenskih poslancev v EP je predsednica Evropskega parlamenta v pozdravnem sporočilu ob italijanskem dnevu spomina, ki ga je v njenem imenu prebral Carlo Fidanza, član skrajno desne italijanske stranke Fratelli d'Italia, predstavila »neresnično in večkrat kritizirano stališče italijanskega predsednika Giorgia Napolitana iz leta 2007, v katerem je navedel, da so bile fojbe rezultat sovraštva in želje po prelišanju krvi.«

Podpisani slovenski poslanci v parlamentu so v svojem pismu pou-

V nadaljevanju svojega pisma so poslanci predsednici Evropskega parlamenta predstavili zgodovino fašističnega terorja nad Slovenkami in Slovenci ter pomen preseganja razlik in krepitve sodelovanja med Slovenijo in Italijo v Evropski uniji. Predsednici Evropskega parlamen-

V nadaljevanju svojega pisma so poslanci predsednici Evropskega parlamenta predstavili zgodovino fašističnega terorja nad Slovenkami in Slovenci ter pomen preseganja razlik in krepitve sodelovanja med Slovenijo in Italijo v Evropski uniji.

Roberta Metsola (Foto: Wikipedia)

darili, da z obžalovanjem ugotavljajo, da je predsednica Evropskega parlamenta v svojem pozdravnem nagovoru zadeve enostransko predstavila in tako spet odprla rane med slovenskim in italijanskim narodom.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Tujci na lastni zemlji

Družba Sava d.d. je 95,47-odstotna lastnica družbe Sava Turizem d.d. Je upravljavsko središče Poslovne skupine Sava, katere strateško usmeritev predstavljajo naložbe v dejavnosti turizem. Skupina se je v začetku leta 2019 preoblikovala v največjo slovensko turistično skupino v Sloveniji. Na dan 1. aprila 2020 je bila v sodni register vpisana pripojitev družbe Hoteli Bernardin d.d. k družbi Sava Turizem d.d. V Savi poudarjajo, da so čas zaprtja zelo dobro izkoristili za prenove in izobraževanja zaposlenih. V zadnjih letih so izvedli kar za okrog 80 milijonov evrov naložb. V letu 2020 je družba Sava d.d. zabeležila 63,84 milijona evrov poslovnih prihodkov, pa tudi čisto izgubo iz poslovanja v znesku 6,869 milijona evrov. Za premostitev težav so pri SID banki najeli 20 milijonov evrov kredita za dobo vračila 12 let, z

ta so v vednost poslali tudi poročilo Slovensko-italijanske zgodovinske komisije, ki ga Republika Italija še ni uradno objavila.

Ob pošiljanju pisma predsednici Evropskega parlamenta je dr. Milan Brglez dodal: »Obžalujem, da slovenski poslanci v Evropskem parlamentu pri tako pomembni temi za slovenski narod in državo nismo bili enotni. Jasno je, da tisti, ki današnjega pisma predsednici Evropskega parlamenta niso sopodpisali, strankarsko pripadnost dajejo pred interese Republike Slovenije.«

Naj spomnimo: lani, ko je ob italijanskem prazniku dnevu spomina na podobno temo spregovoril takratni predsednik parlamenta David Sassoli (S&D), so protestno pismo, ki ga je predlagala Romana Tomc (SDS/EPP), sopodpisali vsi evropski poslanci iz Slovenije.

Celotno pismo šestih slovenskih poslancev v Evropskem parlamentu lahko preberete na spletni strani časopisa Svobodna beseda: (<https://www.svobodnabeseda.si/>) S.B.

moratorijem za dve leti. Ni znano, s kolikšnimi sredstvi je postopke prevzema Bernardina sofinancirala delna lastnica, država.

Največji izpad prihodkov v skupini Sava turizem d.d. je bil na Bledu. Na slovenski obali so v času poletja dosegli dobre rezultate. Konec leta 2020 je bilo v družbi Sava Turizem d.d. zaposlenih 1118 delavcev. Sava je največje slovensko turistično podjetje, ki pod skupno blagovno znamko Sava Hotels&Resorts združuje naslednje destinacije: Sava Hoteli Bled, Terme 3000 – Moravske toplice, Zdravilišče Radenci, Terme Ptuj, Resort Bernardin s kampom v Luciji, Resort Salinera Strunjan in Resort San Simon v Izoli, ki pa ga le upravlja.

Pri vseh kombinacijah ministrstva je pomembno, da vsaj na področju turizma ne bomo postal tuji na lastni zemlji!

V METEŽU ZGODOVINE Fojbe

Poravnava računov s fašizmom in nacizmom

Nevenka Troha

Na narodnostno mešanem območju Primorske, ki ga je Italija priključila z Rapalsko pogodbo novembra leta 1920, je živela več kot četrtina Slovencev. Ti so bili izpostavljeni raznarodovanju, ki je v času fašizma preraslo v kulturni genocid. Po italijanski okupaciji Ljubljanske pokrajine aprila 1941 pa so italijanske oblasti in nato nemški okupator ter kolaboracionistične enote tudi na Primorskem izvajali skrajno nasilje, med katerim je bilo več tisoč ljudi ubitih, izgnanih, požgane so bile številne vasi.

Slovensko osvobodilno gibanje je vse od leta 1941 delovalo tudi na Primorskem. Po kapitulaciji Italije in nemški okupaciji je tam delovalo tudi italijansko osvobodilno gibanje. Medtem ko so se tamkajšnji garibaldinci povezali s slovenskim osvobodilnim gibanjem, pa so so-

datki o pogrešanih na območju, za katero so bile maja 1945 pristojne slovenske oblasti. Po njih sta pogrešani 1502 osebi s stalnim bivališčem iz današnje Tržaške in Goriške pokrajine. Iz slovenske Istre je po nekaterih ocenah pogrešanih manj kot sto, nimamo pa podatkov o tistih pogrešanih, ki tam niso imeli stalnega bivališča. Zajeti tudi niso tisti z danes hrvaških območij.

Med temi 1600 pogrešanimi so večinoma sodelavci fašizma in okupatorja, med katere spadajo tudi pripadniki oboroženih enot, ki so fašistično državo simbolizirali, a marsikdo med njimi ni zakrivil zločinov. Med pogrešanimi je tudi nekaj sodelavcev osvobodilnega gibanja in tisti, ki so bili usmrčeni po pomoti, zaradi osebnega maščevanja, samovolje nekaterih pripadnikov jugoslovanskih vojaških

okupatorjem. To je bilo obdobje poravnave računov, a ne z Italijani kot z narodom – z njimi je že dve leti obstajalo sodelovanje na ravni osvobodilnega boja – ampak s fašizmom in nacizmom. Usmrtitve tudi zgolj domnevnih kolaboracionistov so bile v tem času tudi dru-

Italijanske oblasti in politika so vse od leta 1945 fojbe skušale prikazati kot eno največjih tragedij vojne, nekaj, kar je »celo doseglo mejo, ki je dotlej ni poznala zgodovina človeških nesreč«.

god po Evropi. Tu pa jih je drugače od drugih območij izvajala oblast, in to tudi s ciljem, da se čim bolj onemogočijo tisti, ki bi lahko ovirali vzpostavitev komunizma in obenem priključitev k Jugoslaviji. Med pogrešanimi je tako tudi nekaj protifašistov.

Italijanske oblasti in politika so vse od leta 1945 fojbe skušale prikazati kot eno največjih tragedij vojne, nekaj, kar je »celo doseglo mejo, ki je dotlej ni poznala zgodovina človeških nesreč«. Bile naj bi dokaz za barbarstvo in genocidnost Slovencev, obenem pa se pozablja na leta fašističnega zatiranja in zločine italijanskih okupatorjev. To je dolgo vrsto let zaznamovalo zlasti odnose na obmejnem območju. Vse od sprejetja zakona o dnevu spomina leta 2004 pa so se spominjanje, a tudi manipulacije z izrabljanjem narodnostnih čustev, napihovanjem števila umrlih, ki naj bi bili usmrčeni zgolj zaradi tega, ker so bili Italijani, razširili po vsej Italiji. Temu se večkrat niso uspeli izogniti niti najvišji predstavniki Italijanske republike.

Še nekaj o tako imenovani bazoviški fojbi. V rudniški jašek na Bazovici, ki je državni spomenik in simbolni kraj za to dogajanje, naj bi bilo po mnenju italijanskih desnčarskih krogov vrženih več kot 2500 Italijanov, kar gotovo ne drži. Obenem pa menim, da niso točne tudi trditve, da tam ni nikogar. Ohranjena so namreč pričevanja o sojenju pred hitrim vojaških sodiščem 4. jugoslovanske armade, in to večinoma pripadnikom javne varnosti (policije). Te ljudi naj bi obsodili na smrt, postrelili in vrgli v ta rudniški jašek. Naj navedem zapis enega najvidnejših krščanskih socialcev, duhovnika Virgila Ščeka, iz začetka maja 1945. Opisal je pogreb partizanov, ki so padli v zadnjih bojih pri Bazovici: »Prvikrat je svirala jugoslovanska godba, slovenskih zastav je bilo na stotine. /.../ Ob sprevedu v Bazovici sem videl ženske v špalirju. Klečale so in jokale.« In nadaljeval: »Tisti dan so pripeljali na Bazovico tržaške kvesturine, ki so 25 let mučili našince po ječah. Gledati so morali naše zastave, zvečer so jih postrelili in pometali v jame.«

KOLUMNA

Martin Premk

8. marec

O b bližajočem se 8. marcu, dnevu žena, se moramo spomniti, da je bil boj naših partizanov in partizank tudi boj za enakopravnost žensk. Prav po zaslugi Osvobodilne fronte in partizanskega boja so ženske že med vojno prvič v slovenski zgodovini lahko odšle na volišča, po vojni pa so v novi državi volilno pravico dobile tudi uzakonjeno. Do druge svetovne vojne se ženske pri nas skorajda niso politično udeleževale, med vojno je bila oktobra 1943 ustanovljena Slovenska protifašistična fronta žensk. Ko je leta 1945 dobila Slovenija prvo vlado, je hkrati dobila tudi prvo ministrico.

V zgodovini ni veliko takšnih primerov, da je bila že kar v prvi vladi neke države tudi ženska, na to smo lahko upravičeno ponosni. Tudi za to ima zasluge narodnoosvobodilni boj naših partizanov in partizank. Za razliko od partizanov je bilo na maloštevilni strani partizanskih nasprotnikov – raznih belogardistov, četnikov in domobrancev – žensk samo za vzorec. Danes sicer kar vse partizanske nasprotnike razglašajo za »demokratske sile«, a protipartizanska stran na vlogo žensk ni gledala prav nič »demokratsko«, temveč strogo »tradicionalno« oziroma katoliško, kot zgolj na vlogo možu pokornih žena, »ljubečih krščanskih mater« in skrbnih gospodinj oziroma kuharic. Ženske, ki so se borile za svojo svobodo in enakopravnost, tudi za svobodo svojega naroda, so bile zanje le brezbožne »partizanske vlačuge«, ki bodo s svojo »svobodo« uničile svoj rod, kot so takrat pisali v svojih časopisih. Sam Lav Rupnik kot poseben primer domobranstva je enega svojih govorov končal z mislijo: »Manj profesorice in več mater.«

Po partizanski zmagi v drugi svetovni vojni in vsaj začasnem odhodu domobranstva na smetišče zgodovine so ženske lahko

začele enakopravno in svobodno politično delovati. V novi družbeni ureditvi so se lahko svobodno izraževale, zaposlovale in si vedno bolj izboljševale svoj položaj nasproti v zgodovini dolgo ugodnejšemu in boljšemu položaju moškega. Kot pa vidimo predvsem zadnje tedne, enakopravnost žensk očitno ni nekaj samoumevnega, tako kot tudi ne vse druge skozi zgodovino pridobljene in priborjene človekove pravice in svoboščine. Vsaj ne za trenutno oblast, ki je svoj prvi obraz pokazala tudi s tem, da podpira ponovno pošiljanje žensk za štedilnike in jim znova dodeljuje vlogo stroja za rojevanje otrok. Začelo se je z napadi na slovenske športnice, ko naj bi zaradi športnega delovanja »zanemarjale svojo vlogo mater in žen«.

Ko je Slovenka leta postala prav direktorica Inštituta 8. marec, ki se najbolj pogumno upira poskusom trenutne oblasti, da bi uničila demokracijo in vse in vsakogar, ki ni po njeni volji, se je takoj začel pogrom, kakršne poznamo iz tridesetih let prejšnjega stoletja, ko so v državi severno od nas vladali ljudje, ki so vzor naši trenutni oblasti. Na ukaz nezmotljivega vodje se je vsul plaz poniževanja in žalitev, ki bi jih lahko uvrstili le nekam v zgodovino srednjega veka, v obdobje inkvizicije.

Prav zgodovina nas uči, da je bil boj za človekove pravice in enakopravnost ves čas tudi boj za pravice in enakopravnost žensk. Z žaljenjem in poniževanjem žensk ter zanikanjem njihovih pravic nam trenutna oblast povsem jasno sporoča, da nas vse želi vrniti v mračne čase brez osnovnih človekovih pravic, v čas ponovnega domobranstva ali kar srednjega veka. Letos se bo torej odločalo, ali se bomo vsi, moški in ženske, še za štiri leta in potem morda za vedno vrnili v temačno preteklost. Lani so se temu najbolj odločne uprle prav ženske, zbrane v 8. marcu, letos se moramo prav vsi.

Po partizanski zmagi v drugi svetovni vojni in vsaj začasnem odhodu domobranstva na smetišče zgodovine so ženske lahko začele enakopravno in svobodno politično delovati.

Bralkam čestitamo ob 8. marcu, mednarodnem dnevu žena.

SVOBODNA
BESEDA

Spomenik pri bazoviški fojbi

delovanje z drugimi odporiški silami ovirale predvsem nasprotujoče si mejne zahteve. Ob koncu vojne je tako vsaka stran pričakovala svojega osvoboditelja, angloameriške sile ali jugoslovansko armado, in v drugem prepoznavala novega okupatorja.

Enote IX. korpusa in 4. armade so 1. maja 1945 osvobodile in zasedle območje do Soče, kamor so naslednji dan prišle tudi enote 8. britanske armade. 12. junija 1945 je začel veljati sporazum o razdelitvi Julijske krajine v zasedbeni coni, na podlagi katerega so se jugoslovanske enote umaknile vzhodno od demarkacijske črte, tudi iz Trsta in Gorice.

Med 40-dnevno dvojno zasedbo so upravo v vsej Julijski krajini izvajale jugoslovanske oblasti. »Tako čistiti, toda ne na nacionalni bazi, temveč na bazi fašizma.« Tudi na osnovi tega navodila iz konca aprila 1945 so jugoslovanske oblasti prve dni maja tam aretirale več tisoč ljudi, veliko jih je bilo kmalu izpuščenih. Del zaprtih je bil prvi dni maja usmrčen in vržen v kraška brezna in druge jame (fojbe), druge so deportirali v zapore in taborišča za vojne ujetnike v Jugoslaviji, od koder so se številni vrnili, drugi pa so umrli iz različnih vzrokov: zaradi bolezni, pomanjkanja, nekateri so bili usmrčeni.

Podatkov o številu vseh pogrešanih nimamo. Dokaj točni pa so po-

in policijskih enot. Med njimi je le nekaj žensk in mladoletnih. Največ je Italijanov, so pa tudi Slovenci in predstavniki drugih narodov.

Aretacije, deportacije in usmrtitve (za vse to dogajanje se je uveljavil izraz fojbe) so bile predvsem posledica ravnanja italijanskih oblasti s Slovenci in Hrvati med fašističnim dvajsetletjem, zlasti pa med vojno na Primorskem in v okupirani Jugoslaviji ter po septembru 1943 kolaboracije z nacističnim

Iz poročila slovensko-italijanske kulturno-zgodovinske komisije

Te dogodke je sprožilo ozračje obračunavanja s fašističnim nasiljem, a kot kaže, so večinoma izhajali iz predhodnega načrta, v katerega se je stekalo več silnic: prizadevanje za odstranitev oseb in struktur, ki so bile tako ali drugače (tudi ne glede na osebno odgovornost) povezane s fašizmom, nacistično nadoblastjo, kolaboracijo in italijansko državo, in prizadevanje za predhodno čisto dejanskih, potencialnih ali pa samo domnevnih nasprotnikov komunističnega režima in priključitve Julijske krajine k novi Jugoslaviji. Začetni sunek je sprožilo revolucionarno gibanje, ki se je spreminjalo v politično vladavino in je naboj narodne in ideološke neustrpnosti med partizani spreminjalo v državno nasilje.

PARLAMENTARNE VOLITVE *Iniciativa Glas ljudstva*

Seznam 138 zahtev za politične stranke

Civilna iniciativa Glas ljudstva (Foto: Matej Klarič)

Pred nami je super volilno leto, ki ga bomo začeli s parlamentarnimi volitvami 24. aprila. V iniciativi Glas ljudstva, ki združuje že več kot sto organizacij in mnogo posameznikov civilne družbe, smo zato s skupnimi močmi in strokovno podkrepitvijo sestavili seznam 138 zahtev za politične stranke. Pred volitvami zahtevamo, da se stranke do naših predlogov opredelijo, volivcem pa bomo ponudili možnost, da s preprosto spletno aplikacijo ugotovijo, katera stranka je najbližje njihovim lastnim političnim stališčem. V iniciativi Glas ljudstva bomo do volitev izvajali še različne dejavnosti, ki bodo v ospredje dajale vsebino in mobilizirale ljudi na volitve.

Zahteve, ki smo jih 19. januarja 2022 predali političnim strankam, so razdeljene na 11 področij. V Svobodni besedi bomo v dveh delih predstavili povzetke vseh zahtev, ki so sicer dostopne na naši spletni strani (<https://glas-ljudstva.si/>). V tem prispevku predstavljamo nekatere od zahtev s področij dostojnega dela in socialnih pravic, dostopnega javnega zdravstva, razvoja izobraževanja in znanosti, pravičnega podnebnega prehoda in zaščite narave, trajnostnega gospodarstva, dostopnih stanovanj in zelene infrastrukture.

Vrnitev socialne države

Zahtevamo, da nam politika vrne socialno državo, ki so jo v večji ali manjši meri uničevale vse dosedanje vlade, ki so nekritično sledile vzorcem neoliberalnega kapitalizma. To se vse bolj kaže v odvzemanju javnega denarja za izobraževanje, znanost, zdravstvo in socialno varstvo. Kaže se tudi v privatizaciji šolstva in zdravstva ter povečevanju deleža prekarne delo, kaže se s povečano ekonomsko in socialno neenakostjo državljanov. Socialna država mora vsem državljanom ne glede na njihov družbeni in ekonomski položaj omogočiti enako dostopnost do izobraževanja, zdravstvenega varstva, socialnih storitev in drugih vsebin javne infrastrukture.

Zato zahtevamo delavske in socialne pravice za prekarne delavce in

delavke, skrajšanje delovnega časa, višjo minimalno plačo, pokojnine in socialne pomoči ter več sredstev za dolgotrajno oskrbo, ki bo vsem omogočala dostojno starost. Za krepitev javnega zdravstvenega sistema zahtevamo ukinitve dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja, več denarja za javno zdravstvo, do-

Zahteve Glasu ljudstva

1. demokracija in reforma političnega sistema,
2. vladavina prava in človekove pravice,
3. pravični podnebni prehod in zaščita narave,
4. dostojno delo in socialne pravice,
5. svoboda medijev in kulture,
6. dostopno javno zdravstvo,
7. razvoj izobraževanja in znanosti,
8. trajnostno gospodarstvo in javne storitve,
9. dostopna stanovanja,
10. zelena infrastruktura,
11. globalna pravičnost.

sledno zamejitev javnega in zasebnega zdravstva in razrešitev čakalnih vrst. Na področju izobraževanja in znanosti zahtevamo brezplačne in dostopne vrtce za vse otroke, ohranitev brezplačnega javnega izobraževanja na vseh stopnjah, ločenost izobraževalnega sistema od politike in cerkve in povečanje obsega državnih štipendij.

Pravičen podnebni prehod

Slovenija se segreva dvakrat hitreje od svetovnega povprečja. Če iz-

Onemogočiti je treba davčne oaze, davčno izogibanje in utaje ter zagotoviti davčno reformo za pravično porazdelitev bogastva.

pustov ne bomo znatno zmanjšali, bodo posledice vse hujše: pogostejši in daljši vročinski valovi, močnejše suše, nalivi in obilne poplave. Takšne spremembe prinašajo spremenjene razmere za pridelavo hrane, izumiranje živalskih in rastlinskih vrst, hitrejšo širjenje nalezljivih bolezni, ogrožena bo varnost ljudi in premoženja, gospodarska škoda bo ogromna. Zato v središče postavljamo zahteve, ki bodo omogočile prehod v podnebno nevtravno družbo ob ohranjanju ekosistemov, ki so prvi pogoj za vsako življenje. Treba je ukiniti subvencije fosilnim virom in opustiti fosilna goriva. Na področju gospodarstva se je treba zavedati, da neomejena rast na omejenem planetu ni mogoča. Zato se zavzemamo za trajnostno odraslo gospodarstvo in družbe, ki nam bo pomagala živeti v okviru okoljskih zmožnosti, z odprtimi lokalnimi gospodarstvi in bolj enakopravno porazdeljenimi viri.

Onemogočiti je treba davčne oaze, davčno izogibanje in utaje ter zagotoviti davčno reformo za pravično porazdelitev bogastva. Na področju stanovanj naj velja geslo »stanovanja za vse«. Stanovanje naj postane ustavno zagotovljena pravica. Na področju infrastrukture je treba zagotoviti takojšnja vlaganja v učinkovit in dostopen javni potniški promet.

Politiko bomo vrnili v roke ljudem s tem krepili demokracijo. Prihodni bomo v strokovnih razpravah, soočenjih, na delu, v domovih za ostarele, med mladimi, na spletu in na terenu in seveda tudi na ulici. Inicijati se vsak dan pridružujejo nove organizacije, posameznice in posamezniki. Volitve se približujejo in civilna družba je pripravljena. Naj se sliši glas ljudstva!

Za Glas ljudstva Mojca Žerak

ZLOČINI OKUPATORJEV 12. februarja 1945

»Sto slovenskih življenj za eno nemško«

Tragično dogajanje 12. februarja 1945 v Grabnu na Stranica, v ljudskem izročilu in zgodovinskem spominu bolj znano kot frankolovski zločin, spada med najkrušnejše nacistične zločine na Slovenskem. Na vojaške akcije osvobodilnega gibanja je okupator ves čas vojne odgovarjal s krutimi povračilnimi ukrepi nad ujetimi partizani, njihovimi sodelavci in svojci. Tako je bilo samo na Štajerskem, zlasti v Mariboru in Celju, ustreljenih približno 2000 talcev. Vendar frankolovski zločin po svoji krutosti še dodatno izstopa, saj je bilo v tem primeru eno nemško življenje ovrednoteno s sto slovenskimi ter je bil storjen zgolj slabe tri mesece pred končnim nemškim porazom, pa tudi zaradi svoje dolgotrajnosti, skoraj tri ure dolgo obešanje ljudi na jablane ob cesti je bilo še posebno grozovito izvedeno.

Neposredni razlog za zločin je bila smrt najvišjega nacističnega funkcionarja celjskega okrožja, deželnega svetnika in vodje Štajerske domovinske zveze Antona Dorfmeistera. Ta je bil deset dni prej, 2. februarja 1945, v nemški koloni, ki je v soteski Tesno ob cesti Celje–Maribor padla v zasedo drugega bataljona Bračičeve brigade. Dorfmeister je za posledicami ran naslednji dan umrl, na njegovem pogrebu pa se je zbral ves štajerski nacistični vrh skupaj z višjim vodjem SS in

obešati talce, pri čemer je bilo na posamezna drevesa obešenih tudi do pet ljudi. Krvavo početje je trajalo skoraj tri ure in se je končalo okoli poldneva. Talci so viseli do 14. ure, vse dokler niso za to določeni zaporniki izklopali dveh grobov. Obešene so sneli, slekli in sezuli ter jih nato zagrebli vanju. Ko govorimo o številu žrtev, je treba povedati, da je bil eden izmed talcev ustreljen na begu, enega, čigar ime sicer je na seznamu, pa so čez dva dni gestapovci ubili v Celju. Ali je bil namesto njega na Stranica obešen kdo drug, ni znano. Obešenih je tako bilo najverjetneje 98 talcev, kar pa seveda ne spre-

Na letošnji spominski slovesnosti je zbrane nagovoril predsednik RS Borut Pahor, ki je položil tudi venec k spomeniku. Foto: Nebojša Tejić/STA

policije v XVIII. vojaškem okrožju, ki je pokrivalo slovensko ozemlje, generalom Rösenerjem. Slednji je takrat tudi določil način in obseg zločina. Že dan prej so Nemci dobro zavarovali območje okoli Stranic in Celje pa pripeljali še talce iz Maribora in Trbovelj ter jih priključili skupini talcev iz Starega piskra, ki so jih gestapovci izbrali za usmrteve. Naslednjega dne, 12. februarja okrog osme ure zjutraj, so na močno zastraženo prizorišče zločina štirje tovarnjaki pripeljali talce. V glavnem so to bili v nemški zimski ofenzivi ujeti, tudi ranjeni in bolni partizani, sicer kmetje, delavci, obrtniki in nameščenci, večinoma z različnih koncev slovenske Štajerske. Kakšno uro za njimi so tja pripeljali še zapornike, ki so jim naložili izklop grobov.

Za izvedbo eksekucije so bili določeni nemški pomožni policisti, umikajoči se iz Banata. Dva izmed njih sta se prostovoljno javila za rablja ter na jablane ob cesti začela

Kraški memento mori

Trava, travica zelena,
na golfišču zastrupljena.

Voda, vodica strupena,
v nedra Krasa izcejena.

Trave, ribice, ljudje,
vse umira, to se ve.

Maca Jogan (2007)

KULTURNI PRAZNIK Ljubelj

Odkritje skulpture
Nepozabljen – nezlomljiv

Na ploščadi pred ljubeljskim predorom so ob slovenskem kulturnem prazniku 8. februarja slovesno odkrili skulpturo japonskega umetnika Seijija Kimote *Nepozabljen – nezlomljiv*, in sicer v spomin na jetnike koncentracijskega taborišča Ljubelj, podružnice zloglasnega Mauthausna. Ti so v nečloveških razmerah v letih 1943 do 1945 gradili ljubeljski predor.

Zbrane so nagovorili tržiški župan mag. Borut Sajovic, v imenu avtorja skulpture njegova hči Haruka Kimoto in vnukinja Himika Kimoto, prof. Peter Gstettner iz odbora Mauthausen Koroška, predstavnica Ministrstva za kulturo Republike Slovenije mag. Marija Brus in direktorica Tržiškega muzeja Jana Babšek, ki je bila tudi pobudnica postavitve skulpture. Med drugim je povedala: »Spomin se različno ohranja, najbolj neposredno s pričevalci, prav tako pa tudi območja, kjer so se dogajali zločini, zgovorno pričajo o preteklih dogodkih. Spomin pa se ohranja tudi z umetnostjo. Umetniške upodobitve preteklih travmatičnih dogodkov so številne. Pomislimo le na opus Nismo poslednji Zorana Mušiča, pa glasbo Mikisa Theodorakisa, posvečeno Mauthausnu, na

nepregledno množico knjig, poezije in literature, na igrane filme, ki redno nastajajo še danes, po skoraj osemdesetih letih od konca vojne.« Udeležencem slovesnosti je umetnik Kimota sporočil: »V spomin na žrtve, ki so gradile predor, zdaj stoji na severni in južni strani Ljubelja dvojno vidno znamenje, da bi preprečili pozabo. Na obeh straneh predora, skopanega s suženjskim delom, se zdaj vidno

Skulptura Seijija Kimota na Ljubelju.

Peter Gstettner o
umetniški inštalaciji
Kimota

»Ob severnem in južnem portalu predora nas tri skulpture inštalacije enako vztrajno silijo, da usmerimo pogled v nebo. Na sredi inštalacije se dviga nesorazmerno velika roka. Vsi poznamo to vzgojno gesto, ki smo je bili morda sami boleče deležni. To je roka, preteča in pripravljena, da poseže po nasilju, dvigne jo oblastnež, če mu kaj ni po volji. V našem primeru lahko roka zgrabi tudi gumijevko, s katero jetniku zada na stotine smrtnih udarcev. Na eni strani roke je upodobljen v sužnja ponižan človek. Na drugi strani roke prepoznamo vrata, vendar ne vemo, ali so to vrata v pekel ali pa so to vrata, ki vodijo iz predora v svobodo. Toda ta vrata niso resnično odprta, ker zaradi konic v nepremičnih vratnih krilih ni mogoče skozi, ne da bi se poškodoval.«

spominjamo žrtev in zločinov storilcev pod geslom Nepozabljen – nezlomljiv. Naš skupni cilj je ohranjati spomin tam, kjer sta pozaba in odiranje zgodovino že potvorila do neprepoznavnosti.«

Dogodka se je udeležila tudi delegacija ZZB NOB Slovenije, v njej so bili predsednik Marijan Križman, predsednik tržiške borčevske organizacije Jure Jerkič in predsednik Koordinacijskega odbora žrtev vojnega nasilja Jani Alič.

J. A., foto: Iztok Pipan / TV Medvode

Jože Poglajen

Golob v podobi Martina Krpana

Zdaj je že jasno: na slovenskem političnem odru se je pojavil nov igralec, ki bo, sodeč po raziskavah javnega mnenja, pred aprilskimi parlamentarnimi volitvami pošteno premešal strankarske računice. To se pri nas ne dogaja prvič. Pred Robertom Golobom in njegovim Gibanjem svoboda je to pred nekaj več kot desetimi leti uspevalo že ljubljanskemu županu Zoranu Jankoviču, tri leta za njim ustavnemu pravniku Miru Cerarju in nazadnje pred štirimi leti tudi komedijantu Marjanu Šarcu.

Prvi je volivcem prodajal učinkovitost svojega županovanja v glavnem mestu, drugi pravno državo, Šarec pa je unovčil politični kapital, ki si ga je nabral na volitvah za predsednika republike, kjer ni velik manjkalo, da bi premagal favoriziranega Boruta Pahorja. Toda za vse velja, da so plesali eno poletje. Jankovič je zmrznil že pri postavljanju vlade, Cerar in Šarec pa nista končala svojega rednega štiriletnega premierskega mandata. In še ena skupna točka teh »novih obrazov« v politiki je, namreč to, da so vsi jahali na valovih protijanševske retorike. Slednje očitno velja tudi za Goloba, ki v javnih nastopih prav tako zavrača vsakršno možnost sodelovanja z Janševim SDS.

Je pa med omejeno trojico in Golobom kar nekaj opaznih razlik. V oči najbolj pade njegov očitno skrbno premišljeni politični marketing. Njegove javne predstavitve po kakovosti in elegantnosti precej odstopajo od klišejskih nastopov prvakov KUL-a, da o Janševih niti ne govorimo. Prednost pred drugimi mu daje njegova podoba žrtve janševikov, pa tudi podoba poslovno uspešnega človeka in ne nazadnje človeka, ki je sposoben premagati avtokrata Janšo, se pravi slika nekakšnega sodobnega Martina Krpana pred bodočo žico slovenskega glavnega mesta. Dodaten zalet navdušenju precejšnjega dela slovenskih volivcev oziroma predvsem volivk daje tudi vtis umirjenega in prijetnega človeka.

Drugače od prejšnjih »novih obrazov« predsednik Gibanja svoboda izhaja iz gospodarstva. Do pred kratkim je bil dokazano uspešen šef uprave GEN-1. Če k temu prištejemo politične izkušnje iz časov, ko je bil državni sekretar, potem bo Golob prvi predsednik vlade, ki mu ne gre odrekat kompetenc pri upravljanju države. A da bi to res postal, mora njegov GS zmagati na prihajajočih volitvah. Do dneva glasovanja je sicer še dva meseca, a besni odzivi in poskusi diskredi-

tacije iz krogov SDS in njenih satelitov na eni in na drugi strani očitna zadržanost njegovih naravnih političnih zaveznikov, to je strank Koalicije ustavnega loka, razkrivajo, da Goloba jemljejo kot resno konkurenco v boju za oblast.

Da bo Golob huda konkurenca, ki meri na sam vrh oblasti, zgovorno kaže zadnji dve reprezentativni anketi javnega mnenja. Javnomnenski raziskava Inštituta Mediana mu je tako namerila 20 odstotkov glasov. To je zgolj tri odstotke manj, kot bi po tej anketi skupaj zbrale vse štiri stranke Koalicije ustavnega loka. Še bolj v oči bode to, da Janšev SDS za njim zaostaja kar za 5 odstotnih točk. Do podobnih izsledkov so prišli tudi pri Ninamedii, le da so Golobovemu GS namerili 24, Janševemu SDS 21 odstotkov, KUL pa skupaj 25 odstotkov. Ali če to prevedemo v poslanske sedeže, bi Golobovi dobili 27 poslancev in KUL 28. Na drugi strani bi koalicija SDS, NSi, Povežimo Slovenijo zasedla skupaj 33 sedežev v parlamentu.

Obe agenciji sta izmerili tudi predvolilni utrip samo parlamentarnih strank, se pravi brez novih GS, POS ... Primerjava obeh merjenj nam nakaže, da bo Golobova stranka glasove večinoma jemala med še neopredeljenimi volivci, a nekaj tudi pri privržencih KUL: največ (2,5 odstotka) SD, 2 odstotka

Levici ter slab odstotek LMS. SDS pa glasove jemlje predvsem stranka Povežimo Slovenijo. Toda splošno razmerje levo-desno (pogojno) ostaja bolj ali manj stabilno: 55 proti 33, vse to seveda ob najmanj 65-odstotni volilni udeležbi in predpostavki, da bodo kulovci

in Golobovi na volitvah nastopili vsak zase in se bodo šele po volitvah dogovarjali o tem, kako sestaviti vlado in določiti njene, torej skupne temeljne vsebinske poteze.

Za nekatere med njimi, denimo spremembo ustave, pa volilnega zakona, poslovnička državnega zbora, bi bila potrebna dvetretjinska večina, do katere pa ji po zdajšnjih anketah manjkajo trije glasovi. Povedano drugače, koaliciji KUL in Golobovim bi se izplačalo vložiti še nekaj dodatnih naporov, da to večino dosežejo. Med racionalnimi potezami v tej smeri bi bila takojšen dogovor, da bo mandatar nove vlade Golob, in dogovor o tem, kakšne bodo prednostne naloge njegove vlade. Najbrž ne bi bilo slabo pred volitvami objaviti tudi imena kandidatov za ministre. Za tak dogovor je sicer še čas, a se za zdaj kaže, da bodo šefi strank v KUL zaradi prestižnih, lahko zapišemo tudi egoističnih interesov takšen morebitni skupni nastop zavrnili.

Primerjava obeh merjenj nam nakaže, da bo Golobova stranka glasove večinoma jemala med še neopredeljenimi volivci, a nekaj tudi pri privržencih KUL.

OBLETNICA 1. konferenca AFŽ pred 78 leti

Podružnica Društva Dobrnič tudi v Štjaku

V spomin na 1. konferenco AFŽ Primorske pokrajine, ki je v Štjaku potekala 2. februarja 1944, je bilo v Osnovni šoli Štjak (prav na dan 78. obletnice konference) slovesno zborovanje. Število udeleženk je bilo zaradi epidemije okrnjeno, vsebinsko pa bogato.

Zbrani so se najprej pred spominsko ploščo poklonili vsem delegatkam na tej konferenci in z enominutnim molkom počastili v zadnjem letu umrle delegatke. V nadaljevanju zborovanja so se posvetile širitvi delovanja Društva Dobrnič na Primorsko in razpravljale o možnostih, da se ženske bolj vključijo v lokalno in državno politiko.

pomen in vsebino konference pred 78 leti. V imenu Društva Dobrnič (DD) so sodelovale predsednica **dr. Vera Klopčič** (na daljavo), podpredsednica **Živa Vidmar**, predsednica ljubljanske podružnice DD **Tatjana Štukelj**, predsednica postojnske podružnice DD **Bruna Olenik**. Svoj vsebinski prispevek v razpravi o vlogi žensk v politiki in gospodarstvu so podale še **Natalija Jež Lipanje** (predsednica KS Štjak), **Neva Filipčič** (podpredsednica DD in predsednica KS Dutovlje), **Irma Lekše** (predsednica KS Vrabče), **Ivica Podgoršek** (predsednica KS Štorje in občinska svetnica v Sežani – na daljavo) ter

ohranjanje zgodovinskega spomina na politično delovanje slovenskih žensk med NOB ter za ohranitev in razvijanje tradicije Slovenske protifašistične ženske zveze (SPŽS, pozneje AFŽ). Društvo razvija tudi dejavnosti in programe, ki pripomorejo k enakopravnejši udeležbi v javnosti, za kar so se zavzemale že ženske na 1. kongresu SPŽS - AFŽ oktobra leta 1943 v Dobrniču, na katerega delegatke s Primorskega zaradi nemške ofenzive in skrbi za partizane sicer niso mogle priti, zato so se zbrale v Štjaku.

Tatjana Štukelj je povedala, da je na konferenco v Štjaku prišla tudi njena mama Angelca Oceppek, prva predsednica slovenske SPŽZ, in je na konferenci imela politični referat. Prav tako je bila v Štjaku teta Vere Klopčič Zora Rupena - Katja. Neva Filipčič je po slovesnem delu zborovanja poročala, da so na območju zbrali dovolj pristopnih izjav za ustanovitev podružnice Društva Dobrnič Štjak.

V drugem delu zborovanja je Živa Vidmar predstavila veljavni slovenski volilni sistem in predloge za njegovo spremembo, pri čemer je kritično ovrednotila možnosti, ki jih volilni sistem omogoča za uveljavljanje žensk v politiki. Druge udeleženke so s predstavitvijo svojega delovanja, uspehov in ovir pri tem v politiki na lokalni in državni ravni ter v gospodarstvu potrdile, da bodo tudi v prihodnje vztrajno uresničevale cilje svojih predhodnic, predvsem pa s svojim delovanjem spodbujale vključevanje še drugih žensk na vsa področja družbenega delovanja.

Stanka Ritonja

Udeleženke zborovanja v Štjaku 2. februarja 2022 (od desne proti levi): Natalija Jež Lipanje, Bruna Olenik, Neva Filipčič, Tatjana Štukelj, Živa Vidmar, Stanka Ritonja, Marina Suban, Irma Lekše in Ljubica Jelušič (Foto: Danijel Suban)

Zborovanje je vodila **dr. Ljubica Jelušič**, občinska svetnica v občini Sežana, ki je najprej predstavila

gospodarstvenica **Marina Suban**. Vera Klopčič je poudarila, da si Društvo Dobrnič prizadeva za

NAŠ POGOVOR

Nika Kovač

antropologinja, sociologinja, ustanoviteljica in direktorica Inštituta 8. marec, Slovenka leta

Boj za pravičnejšo in enakopravnejšo družbo

Maca Jogan

Z 28-letno Niko, ki je trenutno Obamova štipendistka in je med 15 izbranci edina Evropejka, ki je prejela štipendijo Obamove fundacije za študij na univerzi Columbia v New Yorku, smo se pogovarjali pred mednarodnim dnevom žena.

Kakšne okoliščine so vas spodbudile k nastanku inštituta, ki ima zgodovinsko zelo poveden naslov? Kljub pogostim poskusom razvrednotenja v novejši slovenski zgodovini je 8. marec v množični zavesti ostal globoko zasidran kot dan, ki simbolizira dolgotrajni boj za družbeno enakost žensk in moških. Izjemno uspešne akcije vašega inštituta zelo nedvoumno kažejo, da za vas demokracija in enakost nista samo gesli. Katera so bila tista spoznanja in neposredne izkušnje, ki so pripomogli k začetku delovanja inštituta?

»Če bi mi pred desetimi, dvajsetimi leti kdo rekel, da se bom ukvarjala s to tematiko, bi se mu smejala. Kot otrok sem se namreč vedno rada družila s fanti in nikoli nisem imela občutka, da se mi godi krivica. Odraščala sem v okolju, kjer so bili odnosi enakopravni. Nato sem na fakulteti začela sodelovati v bralnih krožkih in aktivističnih skupinah. Tam se mi je prvič zgodilo, da sem bila deležna komentarja, da nečesa ne morem početi, ker sem ženska. Na primer, ko smo raziskovali neko afero, povezano s posli v gradbeništvu, so mi moški kolegi dejali, da se ne morem udeležiti sestanka le zato, ker sem ženska in se na to ne spoznam. To je bilo prvič, da sem v krogu intelektualcev, študentov, aktivistov, ki se imajo za napredne, naletela na predsodke in stereotipe. Zato moramo biti pozorni, kako so različne neenakosti v družbi povezane – širša družbena neenakost, ki se materializira v revščini, je namreč zelo povezana z neenakostjo žensk oziroma vseh spolov. Zame je zelo pomembna prizma preučevanje in kritika neoliberalne družbe, ki mora zajemati tudi kritiko odnosov med spoli.

Inštitut 8. marec je nastal po kampanji Čas je ZA, ki sem jo sokoordinirala. Med kampanjo sem ugotovila, da v resnici veliko stvari po eni strani ne znamo povedati, pokazati in približati, po drugi strani pa se mi je zdelo pomembno delo nadaljevati.

Izostrili smo se v organizaciji kampanj, borimo se za pravičnejšo in enakopravnejšo družbo – proti sedanjemu sistemu.«

V javnosti ste postali znani po več odmevnih akcijah, katerih bistvo

je prizadevanje za uresničevanje načel demokratičnega in vsem ljudem (ne glede na spol, razred, vero itd.) prijaznega družbenega reda. Kaj vse ste do zdaj že spodbudili, pripravili in izvedli in katera akcija je bila po vaši oceni najpomembnejša?

»Oh, ogromno! Potem ko smo bili priče akcijam #metoo v ZDA in Veliki Britaniji, v katerih so v javnost stopile ženske, ki razkrivajo izkušnje vsakdanje sistematične mizoginije (sovražnosti do žensk), smo leta 2018 v Inštitutu 8. marec začeli slovensko akcijo zbiranja anonimnih zgodb.

Kot nadaljevanje slovenske akcije #jztudi, ki je razkrila številne neuspehe naše družbe pri preprečevanju spolnega nasilja in sankcioniranju storilcev, smo februarja 2021 pripravili predlog spremembe zakonske opredelitve spolnega nasilja. V osmih dneh nam je uspelo zbrati dovolj podpisov, ki smo jih želeli vložiti v državni zbor. Pri tem nas je prehitela vlada s svojim predlogom redefinicije posilstva in spolnega nasilja, takoj za njimi pa so naš predlog zakona vložile opozicijske stranke. Zaradi tehničnih pomanjkljivosti zakona, ki ga je predlagala vlada, je

bil v državnem zboru najprej (prvi) obravnavan naš predlog, ki se je zavzemal za model »da pomeni da«. 4. junija lani je bil v državnem zboru naš predlog z odločno večino tudi potrjen. To je velik družbeni premik k večjemu varstvu žrtev in razbijanju molka, ki spremlja spolno nasilje. Letošnje poletje pa smo namenili boju za ohranitev pravice do čiste in pitne vode v Sloveniji in v jesen skočili z akcijo, ki je prebivalkam in prebivalcem Anhovega zagotovila čisto in pitno vodo. Tre-

Znova se bomo odpravili na ulice mest in vasi.

nutno se pripravljamo na kampanjo za sprejetje zakona proti škodljivim ukrepom oblasti.«

Kot štipendistka ste že bili nekaj mesecev v ZDA. Izkušnja bivanja v tej deželi, ki jo številni kujejo v zvezde kot vzorec razvitosti, vam je gotovo omogočila izostritev meril za ocenjevanje človečnosti in pravičnosti v praksi vsakdanjega življenja. Bi morda lahko navedli kakšen primer, ki se vam je najbolj vtisnil v spomin?

»V Ameriki bom še dobre tri mesece. Prva stvar, ki te šokira, ko se pripravljáš na enoletno selitev v ZDA, je njihov zdravstveni sistem. Cene zdravstvenih zavarovanj so izjemno visoke in krepko presegaajo znesek slovenske minimalne plače. Čeprav imam to srečo, da mi Obamova fundacija omogoča dobro zdravstveno zavarovanje, to še vedno ne krije vseh potreb, ki jih imam kot sladkorna bolni-

Nika Kovač (Foto: Tomaž Skale, Dnevnik)

Borimo se za pravičnejšo in enakopravnejšo družbo – proti sedanjemu sistemu.

ca. Največje težave imajo v ZDA tisti sladkorni bolniki, ki niso pripadniki višjega družbenega sloja. Živijo iz dneva v dan in si zdravljenja ne morejo privoščiti. Statistika pravi, da ima v ZDA dostop do inzulina le vsak drugi sladkorni bolnik. Naj opozorim še na razlike v ceni posamezne ampule, ki nam omogoča življenje. Razlika je desetkratna. V Veliki Britaniji stane ena ampula deset, v ZDA sto dolarjev, v Sloveniji je zastoj. Zato ne smemo nikoli pozabiti, kako pomembno je javno zdravstvo in da se moramo za njegovo ohranjanje nenehno boriti.

Znan je rek, da ti v New Yorku lahko uspe, da v Ameriki lahko uresničiš svoje sanje. Žal je ta promocija neomejene izbire lažna, prav tako tudi, da lahko s pridnostjo dosežeš vse. V ZDA se ljudje nenehno borijo, da bi dostojno živeli. To ni družba, v kateri bi želela živeti dolgo časa. Rada imam Slovenijo.«

Glede na to, da se v Sloveniji prikriti ukrepi za razkranjanje javnega sistema zagotavljanja socialne varnosti, izobraževanja in zlasti zdravja postopno uvajajo že več desetletij, katere nujne akcije bi bile po vašem mnenju potrebne, da bi se ustvarili ozaveščenost o njihovih resničnih diskriminatorskih posledicah in (bolj) čvrsta meja, ki bi varovala pridobljene pravice in bolj izenačene možnosti za vse?

»Najbolj nujna akcija je zame kampanja, ki jo trenutno koordiniramo v Inštitutu 8. marec, to je kampanja za sprejetje zakona proti škodljivim ukrepom oblasti. Zakaj?

Zadnje leto in pol nas je pogosto prežemal občutek nemoči. Nemoči ob številnih škodljivih ukrepih, ki jih je sprejemala vlada. Nemoči ob dejstvu, da so poslanci in poslanke lahko z enim glasovanjem povozili voljo ljudi. Nemoči, ker se pogosto zdi, da smo ujetniki njihovih dejanj. Nemoči ob tem, da nimamo profesionalnega aparata, milijonov in marketinških agencij. Potem pa smo se spomnili, da imamo krasno ustavo in zakone. Možnost, da z vlaganjem podpisov neposredno vplivamo na stanje v državi. Na referendumu. Spomnili smo se, kako veliko nas je. Kako smo povezani. Kaj skupaj zmoremo. In ponovno smo se odločili, da napišemo zakon, zakon, ki odpravi nekatere škodljive ukrepe oblasti. Umakne politiko iz policije. Šolstva. Znova vzpostavi pravno državo. Predstavili ga bomo konec februarja. Znova se bomo odpravili na ulice mest in vasi, zbirali zanj podpise. Poskrbimo, da bo eden izmed prvih ukrepov vlade odprava trenutnega stanja. Skupaj zmoremo.«

OBLETNICA

Igmanski marš 2022

Legendarni dogodek iz NOB

Več kot pet tisoč ljudi se je 29. januarja 2022 zbralo na planini Igman. Prišli so iz vseh krajev nekdanje Jugoslavije in tudi avstrijske Koroške, da bi počastili 80. obletnico igmanskega marša. Velika pozornost organizatorjev je bila namenjena edinemu prisotnemu preživelemu pohodniku, Albinu Piberniku iz Ljubljane.

Slavnostni govornik na Malem polju je bil Sead Đulić, predsednik Zveze antifašistov in borcev NOV v Bosni in Hercegovini, ki je med drugim dejal: »Borci Prve proletarske brigade so podvig igmanskega marša izpeljali le 37 dni po tistem, ko so se kot brigada prvič postro-

Velike pozornosti je bil deležen Albin Pibernik, najmlajši udeleženec pohoda leta 1942.

jili v mestecu Rudo. V mesecu in sedmih dneh so bili pripravljani na herojska dela. Niso potrebovali nikakršnih velikih načrtov, tujih intervencij ali česa podobnega. Imeli pa so idejo, vizijo in sanjali so o svobodi. Eden teh je bil tudi tedaj 11-letni deček Albin Pibernik, ki je danes z nami.« In množica mu je zaploskala, številni so mu stisnili roko.

Igmanski marš se je začel 27. januarja 1942. V hudi zimi, bilo je 32 stopinj pod ničlo, se je 1. proletarska brigada s tem pohodom čez planino Igman mimo Sarajeva prebila iz obroča na osvobojeno ozemlje. Pohod je trajal 19 ur, sodelovalo pa je 700 borcev in bork ter 50 ranjencev. Le šest borcev je med pohodom zaradi podhladitve umrlo. Zaradi zamisli pohoda, velikih

Slavnostni govornik je bil predsednik Zveze antifašistov in borcev NOB BiH, Osman Đulić.

naporov pohodnikov, težkih razmer in vojaške discipline na pohodu je igmanski marš postal eden od legendarnih dogodkov narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov pod vodstvom maršala Tita.

Venec je k spomeniku na Igmanu v imenu slovenske borčevske organizacije položil Bojan Pahor, podpredsednik ZZB NOB Slovenije, zbrane pa je pozdravila tudi nekdanja partizanka Valerija Skrinjar Tvrv.

Na predvečer pohoda in slovesnosti na Igmanu je bila v Bosanskem kulturnem centru Kantona Sarajevo spominska slovesnost z bogatim kulturnim programom. Ob tej priložnosti sta dobila posebno priznanje tudi ZZB NOB Slovenije in Albin Pibernik, eden od dveh še živih udeležencev igmanskega marša.

Jani Alič

Foto: Revija Jana

SPOMENIKI Partizanski spomeniki na Geopediji

Človek, človek, kje si ostal?

Spominska plošča partizanski družini Tekavec na Tekavčevi cesti 2, Šoštanj:

**V TEJ HIŠI
JE STANOVALA DRUŽINA
TEKAVC – JOŽE,
JOŽEFA,
MARICA,
JOŽE - PUMI.
PADLI KOT PARTIZANSKI
BORCI,
LETA 1942.–1943.**

V Šaleški dolini je vojni metez ne-malokrat pobiral kar celotne družine. Tako so v Šmartnem ob Paki nacisti pokončili in skoraj izbrisali z obličja zemlje družine Steblovnik, Letonja, Klančnik, Puncer, Sattler, Plahuta, Deleja in Irmanove, v Šoštanju Leskoškove, Vrhovnikove, Šolnove in Škrubove.

Tekavčevi iz Šoštanja so se takoj po okupaciji pridružili osvobodilnemu gibanju. Junija 1942 so bili že vsi v partizanih. Družinske vezi so se prepletale z zvestobo naro-

du, njihova življenjska pot se je žal končala zaradi sramotne izdaje domačih odpadnikov.

Oče Jože Tekavc, organizator OF, je padel 18. junija 1942 kot žrtev izdaje partizanskega dezerterja pri Kepovem križu v Šentvidu nad Slemenom.

Mati Jožefa Tekavc - Pepca, borka Pohorskega bataljona, je 17. januarja 1943 zaradi izdaje soborca, ki se je prodal gestapu, skupaj s patroljo zgorela v Šentvidu nad Valdekom.

Sin Jože Tekavc - Pumi, borec Pohorskega bataljona, pomočnik mitraljezca, je padel 26. oktobra 1942 zaradi izdaje domačina v vasi Kumen na Pohorju.

Hči Marica Tekavc - Zverka, borka Šaleške čete, je julija leta 1942 prišla k sorodniku v Ravnah pri Šoštanju. Prijavil jo je orožnikom, še prej pa pobil s sekuro.

Predsednica ZB NOB Velenje Andreja Katič je zapisala:

»Ne pozabimo, Hitler nas je želel čim prej izbrisati z obličja zem-

lje in le pogumnim posameznikom se danes lahko zahvalimo, da smo se uspeli upreti osvajalcem in njihovim pomagačem. Območje Šaleške doline je vedno spadalo med uporniške kraje. Nasilje, ki ga je izvajal okupator s svojimi ovadun-

Spominska plošča na Tekavčevi hiši

hi, ni zmanjšalo narodne zavesti in želje po uporu. Kakšen pa je danes naš odnos do dogodkov pred drugo svetovno vojno, med njo in po njej? Vse prevečkrat je slišati, naj se ne ukvarjamo z zgodovino, da mora biti naš pogled uperjen v prihodnost. Seveda, vendar le če smo se iz preteklosti česa naučili. Časovni odmik, omalovažujoč odnos določene javnosti, okrnjene vsebine v izobraževalnih sistemih ter vse bolj redki živi pričevalci o dogodkih tistega časa pomembno vplivajo na naša vedenja, zlasti pa na odnos do tega dela naše zgodovine. Nikoli ne bi smeli pozabiti, zakaj nastajajo vojne in kakšno trpljenje prinašajo! In da nihče ni vreden več kakor drugi.

Marica Tekavc - Zverka

Jože Tekavc

Jožefa Tekavc - Pepca

KULTURNA DEDIŠČINA Baza 20

Obnovili 15 lesenih objektov

Družba Slovenski državni gozdovi d.o.o. (SiDG) je od leta 2017 upravljavka in skrbnica vseh zgodovinskih objektov kulturne dediščine državnega pomena v Rogu. Med vsemi lokacijami je najpomembnejša in najbolj prepoznavna prav Baza 20, sedež političnega vodstva slovenskega narodnoosvobodilnega gibanja.

Družba SiDG je bila ustanovljena sredi leta 2016 ob izteku koncesionarskega obdobja (dolgoročne koncesije upravljanja državnih gozdov) za učinkovito upravljanje in ravnanje z gozdovi v lasti Republike Slovenije.

Med vsemi deli in nalogami družbe SiDG pa so tudi tako imenovane socialne funkcije gozda, ki med drugim obsegajo skrb za objekte, zgrajene na državnih gozdnih zemljiščih. V letu 2017 je družba SiDG na podlagi pogodbe o upravljanju gozdov v lasti Republike Slovenije dobila v svoje upravljanje tudi zgodovinske objekte s statusom kulturne dediščine državnega pomena (najvišja stopnja varovanja kulturne dediščine) v kočevskem Rogu: Bazo 20, Bunker 44, partizansko bolnico Jelendol in partizansko bolnico Zgornji Hrastnik. Tako je družba SiDG v letu 2018 ustanovila Oddelek za upravljanje objektov, katerega še posebna naloga je skrb za objekte kulturne dediščine državnega pomena v Kočevskem Rogu.

Najbolj prepoznavna in s stališča snovanja državnosti pomembna je prav Baza 20, kjer stoji 26 lesenih objektov, ki so bili zgrajeni v letih 1943 in 1944 za potrebe takratnega slovenskega političnega vodstva

narodnoosvobodilnega gibanja. Izbira lokacije in vzpostavljen sistem njenega varovanja sta bila tako učinkovita, da sovražnik te lokacije nikoli ni odkril. To je bil edini tako skrivno zgrajen in ohranjen sedež vodstva kakega odporiškega gibanja v Evropi.

Ko je družba SiDG prevzela upravljanje objektov, so bili vsi objekti v Bazi 20 in tudi drugje v nič kaj dobrem stanju, saj država do takrat ni sistemsko uredila primerne obdobje vzdrževanja objektov in lokacije. Tako je bilo treba v uvodu pripraviti celovit načrt obnove objektov in lokacije ter določiti dinamiko obnove. V sodelovanju z ZVKDS je bil izdelan konservatorski načrt, ki je dal osnovne smernice vzdrževanja. Za zagotovitev ustrezne tehnične dokumentacije je bilo treba vse objekte najprej evidentirati (vrisati v evidenco zemljiškega katastra in katastra stavb) in lasersko skenirati, da se je lahko »reverzno« izdelala tehnična dokumentacija, ki je osnova za obnovo vsakega izmed objektov.

S skupnimi močmi in zglednim sodelovanjem je danes Baza 20 zgledno urejena lokacija z novourejeno dostopno pešpotjo, ob kateri so postavljene nove lesene klopi, novimi označbami ter 15 obnovljenimi objekti. V sodelovanju z občino Dolenjske Toplice potekata digitalizacija Baze 20 in priprava dokumentacije za prijavo na razpis za pridobitev evropskega znaka kulturne dediščine EHL (European Heritage Label).

Z začrtanim upravljanjem Baze 20 bo ta ohranjena za prihodnje

Lukov dom - vstopna točka v Bazo 20

rodove. S pridobitvijo evropskega znaka kulturne dediščine pa bo prepoznavna tudi širše, tako v EU kot v svetu. Kot vstopna točka v Kočevski rog in Bazo 20 pa lahko služi Lukov dom, ki ga je družba SiDG v letu 2021 pridobila v svoje upravljanje.

Dosedanje delo in cilji so pravilno zastavljeni. Upajmo, da bodo tudi v prihodnje pravilno in učinkovito izvajani. Marsikaj je odvisno tudi od osebnega pogleda in dojemanja zgodovinskega pomena lokacije ter soglasja vseh sodelujočih. Do zdaj smo bili odlična ekipa v sestavi: Judita Podgornik Zaletelj - ZVKDS, Jože Oberstar - Zdrženje borcev za vrednote NOB Kočevje in Robert Latin - SiDG.

Lepo vabljani na ogled Baze 20 v lastni organizaciji ali pod strokovnim vodstvom prijaznega vodnika Jožeta Sajeta iz Dolenjskega muzeja Novo mesto (Lukov dom).

Robert Latin

KOMENTAR

France Križanič

Naftna kriza v Sloveniji

Slovenski samoupravni socializem je bil posebna oblika fordizma: načina gospodarjenja, pri katerem so podjetja proizvajala s standardiziranimi tehnologijami (njihov prenos z licencami je bil preprost), v kateri sta se produktivnost in z njo konkurenčnost povečevali zaradi ekonomije obsega (zniževanja stroškov na enoto produkta pri rasti obsega pro-

izvodnje), v kateri so se podjetja pretežno financirala z najemanjem kreditov, kupna moč potrošnikov pa je rasla zaradi tesne povezanosti dohodkov podjetij s plačami. Dolžniki so z jugomenico celo sami ustvarjali nov denar za nove nakupe. Ta oblika gospodarjenja se je v svetu končala z naftno krizo oziroma dvema velikima podražitvama surove nafte (leta

1973 in 1979). Njene uvoznice so se morale ustrezno prilagoditi s spremenjeno strukturo porabe in proizvodnje ter učinkovito rabo energije. Začelo se je obdobje gospodarjenja, temelječega na informacijskih in komunikacijskih tehnologijah.

Slovenija se je v obdobju delovanja fordizma industrializirala in ustvarila vrsto podjetij z vsaj regionalno prepoznavnimi blagovnimi znamkami (Iskra, Gorenje, Elan, Mura, Peko, Alpina, Brest, TAM, Tomos...). Obenem je ustvarila tudi šolsko, zdravstveno in znanstveno infrastrukturo ter ustrezne razmere za razvoj kulturnih dejavnosti pri uspešnem prehodu v novo obliko gospodarjenja. V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so slovenska podjetja že izdelovala mikročipe, elektronska vezja, telefonske centrale, naprave za uporabo elektrooptike ter seveda sestavljala računalnike. Vendar je svetovna podražitev surove nafte pri nas vodila v globoko gospodarsko krizo. V čem je bila težava?

Odgovorni v Jugoslaviji kot neuvrščeni državi so bili pravočasno seznanjeni s prvo veliko podražitvijo nafte oktobra leta 1973 in so sklenili ugodne dolgoročne pogodbe o nabavi te surovine. Pravi stroškovni pritisk se je začel, ko so se te pogodbe iztekle, nekako ob drugi veliki podražitvi nafte leta 1979. Prilaganje dražji nafti je naše gospodarstvo začelo s petletnim zamikom za drugimi uvozniki te dobrine. Morali bi spremeniti način vodenja monetarne politike, nekako tako, kot je to izvedla Slovenija leta 1991. Obenem bi morali začeti podobno razvojno politiko kakor sosednje zahodnoevropske države (spodbude uvajanja novih tehnologij, podjetij in poslovnih pristopov). To v ničemer ne nasprotuje ideji samoupravljanja in takšne prilagoditve bi v Jugoslaviji oziroma Sloveniji verjetno v osemdesetih letih izvedli po nekaj ponesreče-

nih poskusih stabilizacije druge vrste (različne »zamrznitve«). Vendar je naftna kriza z akumulacijo kapitala pri izvoznih bankah ter nato pri zahodnih bankah sredi sedemdesetih let vplivala na povečano ponudbo kreditov po varljivo nizkih variabilnih obrestnih merah (računano na libor - obrestno mero za medsebojne kredite velikih bank v Londonu). Jugoslavija se je odločila za planirano zadolževanje in njen zunanji dolg se je povečal s 5,4 milijarde dolarjev v letu 1974

na 21,1 milijarde dolarjev v letu 1981. Jugoslavija in Slovenija sta se znašli v globoki dolžniški krizi. Obresti na zunanji dolg so se povečale na 12 odstotkov. Ta problem bi bil rešljiv z državno regulacijo odplačil kreditov, nastalih v procesu planiranega zadolževanja, na primer z omejitvijo obrestne

mere na 4 odstotke, podaljšanjem roka odplačila na dvajset let ter limitiranjem zgornjega zneska letne anuitete na 500 milijonov dolarjev.

Naftna kriza se je v Sloveniji najprej odrazila v pomanjkanju posameznih vrst blaga, od zdravil do pralnih praškov in čokolade. Med 3. majem 1979 in 4. februarjem 1981 so veljale omejitve vožnje »sodo-lihi« s prepovedjo vožnje na ponedeljek in četrtek ter prvi in tretji konec tedna v mesecu. Med 20. oktobrom 1982 in 1. januarjem 1985 sta veljala prodaja bencina na bone (40 litrov mesečno) in obvezno plačilo depozita (500 dinarjev) ob odhodu iz države. Inflacija, ki je leta 1978 znašala 13 odstotkov, je leta 1980 dosegla 31 odstotkov, leta 1986 že 93 odstotkov in leta 1989 hiperinflacijsko stopnjo 1320 odstotkov. Realne plače na zaposlenega so od leta 1980 do 1984 upadle za 27 odstotkov in do svoje najnižje ravni v letu 1992 skupaj za 36 odstotkov. Pod pritiskom krize je Jugoslavija razpadla, dezintegracije njenega trga pa je povzročila upad slovenskega bruto domačega produkta (od leta 1986 do 1992 realno za 24 odstotkov) ter zaposlenosti (od leta 1987 do 1994 za skoraj 221.000 oseb ali za 25 odstotkov).

Posledice naftne krize, povezane s povečanjem stroškov in dolžniško krizo, so bile v Sloveniji odpravljene z osamosvojitvijo, uvedbo tolarja in kredibilne monetarne politike ter preusmeritvijo izvoza v EU. K temu so v veliki meri pripomogli: sporazum med Slovenijo in EU, veljaven od 1. septembra 1993, od 1. januarja 1997 veljavni začasni sporazum o trgovini med Slovenijo in EU ter končno naše članstvo v EU od 1. maja 2004. Rast izvoza je omogočala povečevanje bruto domačega produkta, zaposlenosti in realnih plač ter je zagotavljala devizna sredstva za nemoteno odplačevanje obveznosti.

Posledice naftne krize, povezane s povečanjem stroškov in dolžniško krizo, so bile v Sloveniji odpravljene z osamosvojitvijo, uvedbo tolarja in kredibilne monetarne politike ter preusmeritvijo izvoza v EU.

V METEŽU ZGODOVINE **Grad Borl 1941–1945**

Ali smrt ali upor

Okupacija spomladi leta 1941 je bila za Slovence najhujša nesreča, ki lahko zadene narod. Takrat sta bili pred slovenskim narodom samo dve možnosti: ali smrt ali upor.

Na Štajerskem so bile razmere za upor zelo neugodne. Na začetku okupacije so bili glavna ovira upora uspehi nacistične propagande in socialne demagogije. Nekaterim prebivalcem se je za kratek čas res izboljšal življenjski standard, veliko zavednih Slovencev in inteligence pa je bilo že kmalu po okupaciji izgnanih, s priseljivanjem se je povečalo število Nemcev. Kljub temu se je osvobodilni boj na Štajerskem začel zelo zgodaj. K temu so na eni strani pripomogli predvsem ostri ponemčevalni ukrepi, na drugi strani pa dejstvo, da so imeli na Štajerskem dobro organizacijo in številno članstvo tako Komunistična partija kakor krščanski socialisti oziroma aktivisti Jugoslovanske strokovne zveze. Močno organizacijo so imeli tudi Sokoli, ki pa jih je zlasti v mestih močno prizadel izgon. Nikakor ne smemo spregledati dejstva, da je imel na Štajerskem upor širši smisel. Dejansko je v prvi vrsti šlo za narodni upor proti uničevalnemu nacizmu, politično-ideološki del upora pa je bil potisnjen v ozadje, kar se je pozneje kazalo tako v sestavi narodnoosvobodilnih odborov in odborov OF, ki so jih sestavljali tudi člani SLS oziroma JRZ ter JNS, kot tudi v vlogi Cerkev med okupacijo. To sodelovanje zavednih Slovencev različnih političnih in svetovnonazorskih usmeritev v boju proti okupatorju in tudi sodelovanje ljudi iz dveh tako različnih taborov, kot sta katoliški in komunistični, sta kljub raznim teža-

vam trajala do konca vojne. Osvobodilni boj na Štajerskem je torej ves čas vojne imel narodnoosvobodilni značaj.

Upor na Štajerskem se je začel kaj kmalu po okupaciji. Pripravljenost na upor proti nacističnemu okupatorju je bila velika, vprašanje je bilo le, kako bo ta upor organiziran in kdo bo prevzel pobudo zanj. Nanj so se organizirano začeli pripravljati tako komunisti kakor krščanski socialisti, sodelovali pa so tudi drugi. Po ustanovitvenem sestanku se je mreža krajevnih in terenskih odborov OF začela naglo

Grad Borl v letih 1941–1945

širiti po vsej Štajerski, od Save do Slovenskih goric.

Do ustanovitve OF je v primerjavi z drugimi predeli Slovenije prišlo z določeno zamudo, kar moramo pripisati brutalnosti nacistične okupatorske politike. Aretacije in izgoni slovenskega izobraženstva in narodnozavednega meščanstva ter odločni in uničujoči nastopi nemške vojske proti prvim partizanskim skupinam so prinesli zastoj in strah

pri organiziranju upora, niso pa ljudem odvzeli odločnosti, da se bodo ubranili in se ne bodo pasivno prepustili na milost in nemilost uničujočim načrtom nacizma.

Brutalnost okupacije aprila 1941 je z vso silovitostjo doletela tudi ptujsko območje. Zgodaj zjutraj 6. aprila 1941 so enote 51. korpusa 2. armade nemške vojske napadle jugoslovanske enote od Gornje Radgone do Maribora. Istega dne so nemška vojaška letala obstreljevala most na Ptujju in položaje jugoslovanske vojske na Turnišču pri Ptujju. 8. aprila 1941 so na Ptujju

in nadaljevali pohod proti Hrvaški. Že v aprilu 1941 so nacisti začeli izvajati aretacije narodno zavednih Slovencev. Prve aretacije so Nemci na Ptujju izvedli že 9. aprila 1941, in sicer po vnaprej pripravljenih seznamih, ki so jih izdelali tamkajšnji Nemci, člani Kulturbunda, obsežnejše aretacije pa so se začele 14. aprila 1941. Aretirane Ptujčane in okoličane so zaprli na orožniški postaji v Prešernovi ulici, v sodne zapore, zasedeno Lenartovo hišo in kapucinski samostan. Za prvimi jetniki, ki jih je okupator izgnal s ptujškega območja, so nacisti na podlagi ovadb aretirali politično sumljive ljudi, ki so jih po zaslišanju v Brenčičevi hiši na sedežu gestapa zaprli v ptujške zapore. Poleg političnih jetnikov so v ptujške zapore zapirali tudi sodne kaznjence. Tako je bilo v tistih dneh v ptujških zaporih dnevno zaprtih od 120 do 150 jetnikov. Za primerjavo naj navedemo, da je bila v tistem času normalna zmogljivost ptujškega zavora 35 jetnikov. Zaradi prenatrpanosti zaporov so nacistični zavojevalci ustanovi-

Borlski zaporniki

li zapor na gradu Borl, ki je postal največji simbol trpljenja in poskusa uničenja slovenskega naroda in civilnega prebivalstva v času druge svetovne vojne. Za nekatere od več kot 1000 jetnikov je bil Borl v času od pomladi 1941 do ukinitve marca 1943 zadnja postaja pred izgonom na Hrvaško, v Srbijo ali Nemčijo. Za približno 40 jetnikov pa je bil Borl tisti kraj, kjer so jih nacisti izbrali za talce in od koder so jih nato odpeljali na morišče.

Verjetno lahko tudi v tem iščemo razlog, da so na ptujskem območju petčlanski okrožni odbor OF ustanovili šele v začetku oktobra 1941, čeprav so po vaseh Slovenskih goric, Haloz in Dravskega polja ter deloma na Ptujju odbori OF nastajali že od začetka junija dalje, a so večino članov s pomočjo izdajalcev aretirali.

Vendar iskra upora ni zamrla. Posamezniki so vedno vstali kot feniks iz pepela in organizirali uporniške skupine. Dokaz za to je Slovenjgoriška Lackova četa, ki pa je bila uničena 8. avgusta 1942 v Mostju.

Aleš Marđetko

V METEŽU ZGODOVINE **Vitomarci v občini Sv. Andraž**

Imena žrtev vojne na spomeniku (že) bledijo

V občinskem središču majhne slovenskogoriške občine Sv. Andraž v Vitomarcih je od leta 1959 postavljen spomenik žrtvam druge svetovne vojne s tega območja. Žal imena žrtev že rahlo bledijo in bi bilo prav, da bi črke osvežili. Spomenik je izdelal kamnosek Ferenc iz Smolincev in se lepo prilaga vaškemu okolju tega kraja.

Naj kot zanimivost ob tem zapišemo, da je bilo narodnoosvobodilno gibanje med letoma 1941 in 1945 na tem območju slabo razvito, saj nemške okupacijske oblasti niso dovoljevale ilegalnega delovanja in so na vse poskuse odgovorile z radikalnimi ukrepi. Kljub temu je bilo zlasti v začetnem obdobju okupacije več poskusov delovanja OF, maja 1942 pa je občinski urad v Vitomarcih napadla Lackova četa in demolirala dvorano, ki so jo Nemci pripravljali za svojo proslavo. Zaradi tega napada so nemške oblasti začele intenzivneje odkrivati sodelavce in podpornike osvobodilnega gibanja. Po padcu slovenskogoriške Lackove čete avgusta 1942 v Mostju pri Juršincih je gibanje doživelo strahovite udarce nemških oblasti, ki so okrepile represivne ukrepe. Kot talce so 2. oktobra 1942 ustrelili Vinka Jurančiča, Franca Kukovca in Franca Kostanjevca, družine ustreljenih so izselili v Nemčijo. Kot borec jugoslovanske partizanske vojske pa

Spomenik žrtvam vojne 1941–1945 v Vitomarcih iz leta 1959

je leta 1945 pri Fruški gori padel predvojni nadučitelj Adolf Kocuvan, sicer rojak od Benedikta v Slovenskih goricah. Med prvimi zavedni-

mi Slovenci v Vitomarcih so nemški okupatorji po padcu Lackove čete zaprli Matjvo Pravdiča, a jim je pobegnil, zato so zaprli njegovo ženo Otilijo in jo 2. oktobra 1942 ustrelili v Mariboru. Pravdiča so nato vnovič aretirali septembra 1942, ga mučili na Ptujju in v Mariboru ter internirali v taborišče Dachau.

Pouk v nemški šoli pri Sv. Andražu je potekal do septembra 1944, ko so šolsko poslopje spremenili v orožniško postajo in je služilo za policijske in vojaške potrebe. Pouk je potekal v nemškem jeziku, ki ga šolarji v glavnem niso razumeli. Nemški šolski upravitelj Anton Haberle je bil tudi krajevni vodja nacistične stranke (NSDAP) in poznan po uničevanju slovenskih knjig in arhiva. Leta 1942 je bil Haberle mobiliziran v nemško vojsko, zato je naloge šolske upraviteljice prevzela Ana Fuchs, ki je iz Vitomarcev odšla leta 1943. Zadnji šolski upravitelj je bil Gustav Kruder, ki je odšel 8. maja 1945. Deset šoloobveznih otrok je bilo med izseljenimi in vsi so se po končani vojni vrnili domov. Nemški orožniki, nameščenci in uradniki so kraj zapustili 8. maja 1945. S seboj niso odnesli ničesar, njihove stvari in šolski inventar so pokradli domačini in bolgarski vojaki, lahko med drugim preberemo v ohranjeni šolski kroniki.

Marjan Toš

DOGODKI **Pugled, Molnik**

Skrunitev spominskih obeležij

V prejšnji številki Svobodne besede smo poročali o tretjem napadu oziroma skrunitvi spomenika v spomin partizanom, padlim 23. marca 1942, ko je močan oddelek italijanske vojske s približno 2000 možmi obkolil in napadel taborišče Štajerskega bataljona na Pugledu.

Nepridiprav je prvič avgusta 2021 z rumeno barvo prebarval rdečo zvezdo na vrhu spomenika, prav tako je prebarval rdeče zvezde na spominskih obeležjih, postavljenih na nekdanjih stražarskih mestih. Okolica istih obeležij je bila konec jeseni onesnažena s človeškimi iztrebki. Vendar neznanemu storilcu vse to še ni zadoščalo, kajti konec januarja je spet udaril, in sicer je v celoti odžagal rdečo zvezdo na vrhu spomenika. Popravilo in ponovna postavitve rdeče zvezde na vrh spomenika potekata. Vsa tri kazniva dejanja proti neznanemu storilcu so bila prijavljena policiji, vendar izsledkov policijske preiskave v nobenem primeru še ni.

Očitno vzorna skrb za pomnike naše slavne zgodovine moti nekatere, ki z nekulturnimi in žaljivimi dejanji ne samo pljuvajo po spominu na zgodovinska dejstva, ampak s svojimi dejanji vnovič pobijajo že padle žrtve za našo svobodo.

Tako je neki pohodnik pred časom sporočil o ponovni skrunitvi spominske plošče, postavljene tik pod vrhom Molnika. Vemo, da

je bila prav tam 13. julija 1941 ustanovljena prva slovenska partizanska četa – Molniška četa, ki je štela 13 borcev in jo je vodil Jože Moškrič. Letos se bomo slovesno poklonili vsem borcem in padlim, saj bomo s proslavo zaznamovali 80. obletnico ustanovitve čete. Spominska plošča na Molniku je popolnoma odstranjena in odtujena. Gre za skrunitev, ob kateri se je storilec moral temeljito in profesionalno »potruditi«, saj je moral kovinsko ploščo strojno odrezati.

Opazamo, da nekatere zelo moti naša skrb za spominska obeležja, spomin na junaško zgodovino naših prednikov na območju Pugleda in Molnika, ki so se skoraj z golimi rokami uprli močno oboroženi nemški in italijanski vojski ter domačim izdajalcem, tudi svojim sovaščanom. Ne glede na vse skrunitve spomenikov in spominskih obeležij, blatenje in potvarjanje zgodovine NOB, ki ima podporo v državnem vrhu, bomo še naprej tako skrbeli za spomenike kakor ohranjali in širili vrednote narodnoosvobodilnega boja. Tudi vse poškodovane spomenike bomo popravili in obnovili. Zgodovine se ne da niti z besedami niti s skrunitvijo spomenikov spremeniti. Prav tako se je ne da spremeniti, če je ne priznavaš ali je spreminjaš ali potvarjaš! In zmagovalci bodo ostali zmagovalci!

Branka Kastelic

V SLIKI IN BESEDI

Boben:

Člani ZB za vrednote NOB Hrastnik smo se 18. decembra 2021 zbrali v soteski Boben, da bi skupaj s krajanji in gosti počastili spomin na dogodek iz naše zgodovine. Organizirali smo pohod iz Hrastnika proti Bobnu v spomin na zadnje spopade v Bobnu, in sicer pri Ravnikarjevem mostu, Govejaku in Bobnu, kjer stoji obeležje v spomin padlim borcem, postavljeno leta 1967. Pri spomeniku je potekala slovesnost s krajšim kulturnim programom, polaganjem venca, govorom in recitacijami.

Soteska:

Tam doli v soteski nekaj hrumi in bobni,
mar pokajo strelji,
le kaj se godi?

So naši pogumni partizani še tam,
jim je uspelo pognati sovraga stran?
O, da uspelo jim je,

ponosno pozdravljajo jih domačini,
a žalostni so, kajti v njih sredini
umrlo je mlado srce.

Toda naši vrli partizani

kljub bolečini še naprej so se hrabro borili.

Darja Grebenc

Čedad (Italija):

Spominska obeležja padlim slovenskim partizanom so postavljena na vsem slovenskem etničnem ozemlju. V Čedadu je spominska plošča na vhodu v športni park, ki nosi ime Mučenci svobode. Na njej so med osmimi imeni tudi štiri poitalijančena imena slovenskih partizanov. Spomenik žrtvam pa je v okviru vojašnice Francescato in je posvečen vsem padlim, ubitim in deportiranim prebivalcem Furlanije in tudi Slovincem.

Občina Čedad z županom in predstavniki javnega življenja vsako leto okoli 18. decembra pripravijo komemoracijo v spomin na pobite meščane in partizane med nemško okupacijo. Te slovesnosti se udeležijo tudi predstavniki in praporščaki Organizacije borcev za vrednote NOB iz Brd, Tolmina in Kobarida.

Lani, 19. decembra 2021, so se najprej srečali pri spominski plošči v športnem parku in tam položili vence, in sicer županja v imenu občine Čedad in predstavniki KO ZB iz Brd. Nato so skupaj peš odšli do osrednjega spomenika v nekdanji vojašnici, kjer je sledila daljša slovesnost. Nagovor sta imela županja Čedada dr. Daniela Bernardi in predstavnik ANPI. Glavni govornik je bil dr. Gabriele Donato, mlad zgodovinar in raziskovalec druge svetovne vojne. K spomeniku so položili vence predstavniki občine Čedad, ANPI in predstavniki ZB Tolmin in Kobarid.

Milena Beguš, foto: Karlo Passoni

Črnomelj:

V Združenju borcev za vrednote NOB Črnomelj s svojimi dejavnostmi in sodelovanjem na vseh področjih delovanja ohranjamo, vzdržujemo in prenašamo vrednote, pridobljene že med narodnoosvobodilnim bojem. Zato smo se tudi lani ob dnevu spomina na mrtve na komemorativnih slovesnostih po vseh krajevnih organizacijah ZB v okviru našega združenja spomnili vseh žrtev nacifašističnega nasilja nad pripadniki partizanskih enot, aktivisti Osvobodilne fronte in civilnim prebivalstvom. Še posebno pomembna pa je bila skupna belokranjska komemorativna slovesnost ob spomeniku na Gričku v Črnomlju, kjer so se številni udeleženci ob kulturnem programu in poučnem, vsebinsko bogatem govoru Polone Kambič, županje Občine Semič, poklonili spominu na 1250 belokranjskih žrtev fašističnega nasilja med narodnoosvobodilnim bojem.

Na Lokvah pri Črnomlju pa smo se zbrali 7. novembra in počastili 77. obletnico tragične nesreče pri preizkušnji novega orožja, ko je umrl partizanski komandant Franc Rozman - Stane.

Lokve pri Črnomlju

Na slovesnosti so sodelovali gardna enota Slovenske vojske in orkester Slovenske vojske, veliko praporščakov, cvetje so položili predstavniki Ustanove Franc Rozman - Stane, predsednik državnega zbora Igor Zorčič, številni predstavniki združenj borcev za vrednote NOB, občin, društev in strank. Vse navzoče je nagovoril župan občine Črnomelj Andrej Kavšek. Posebno pa je odmeval govor slavnostnega govornika dr. Martina Premka, člana predsedstva ZB za vrednote NOB Slovenije, ki je poudaril, da so »bili samo partizani del zavezniške koalicije in so se samo oni borili za svojo domovino, za svoj narod in proti okupatorju«. Dotaknil se je tudi nekaterih nerazumnih potez sedanjih oblastnikov.

Takšne slovesnosti so tudi priložnost za druženje, izmenjavo mnenj in prijateljski klepet, pa čeprav na varni razdalji in v skladu z ukrepi, ki nam jih nalaga trenutno stanje zaradi epidemije.

Albina Štrekelj

Dovce:

6. februarja smo ob spomeniku v Dovciah (ob cesti Komen-Branik) pripravili proslavo v spomin in počastitev 78. obletnice velike in pomembne zmagave enote Južnoprimorskega odreda, ki je 2. februarja 1944 popolnoma uničil sovražnikovo 90-člansko motorizirano enoto. Bila je to velika zmaga, največja v tem delu Slovenije. V boju je padlo šest partizanov, njim v spomin stoji spomenik, ob katerem vsako leto pripravimo spominsko slovesnost.

Letošnja proslava je privabila veliko ljudi, predvsem pa smo bili veseli velikega števila praporov iz vse Slovenije in zamejstva. Člani ZB Komen in ZB Nova Gorica ter KO ZB Branik smo k spomeniku položili cvetje. Prisotna je bila tudi častna straža Slovenske vojske. Pozdravil nas je župan občine Komen mag. Erik Modic in v svojem govoru opisal življenje in vrednote, ki so jih živeli partizani. Slavnostni govornik, dr. Martin Premk, član predsedstva in predsednik sveta predsedstva ZB Slovenije, pa se je v svojem govoru dotaknil današnjega delovanja dela družbe pri spreminjanju zgodovine in sodelovanju z okupatorjem.

Kulturni del programa so oblikovali pevec solist Aleksander Pavlin, recitacije in vodenje programa je izpeljal gledališki igralec Andrej Zalesjak. Nastopile so učenke Osnovne šole Antona Šibelja - Stjenka Komen, podružnica Štanjel. Ob koncu smo vsi zapeli primorsko himno Vstajenje Primorske.

Damjan Grmek

Fram:

Čeprav so se lani jeseni razmere spet zaostriale, smo 19. septembra uspešno izpeljali tradicionalno spominsko slovesnost na Jugovi domačiji v Rančah. Z vsakoletnim srečanjem krajanov KS Frama in KS Slivnice se tako poklonimo šestim žrtvam na Jugovi domačiji.

Kulturni program so izpeljali kulturniki občine Hoče - Slivnica. Iz naše organizacije sta program s partizanskimi pesmimi popestrila harmonikarja Zinka Iskra in najmlajši član naše organizacije, Martin Burulič. Dogodke je v govoru obudil Boris Demšič, predsednik KO za vrednote NOB Hoče - Slivnica. V krat-

Spominska slovesnost na Planici - pri Baronovi domačiji.

kem nagovoru sta o pomenu tega praznika in ohranjanja spomina na nekdanje dogodke govorila Branko Ledinek in Andreja Kavaš, župan in podžupanja občine Hoče - Slivnica. Slovesnost so s pohodom počastili tudi člani Občinske organizacije Zveze častnikov - enota Slivnica in planinci PD Fram.

Spomnili smo se tudi dogodkov, ko so 24. septembra 1944 ognjeni zublji uničili šolo in sedem domačij na Planici. Življenje sta tega dne izgubila Franc Uranjek in njegova žena Alojzija, po domače Baronova. V spomin na te dogodke smo pripravili slovesnost s kulturnim programom, ki so ga izpeljali mešani pevski zbor KUD dr. Pavel Turner ter učenke in učenci Osnovne šole Fram. V govoru sem prisotne spomnila na velik davek in žrtve, ki so jih med drugo svetovno vojno utrpeli Planičani. Na slovesnosti je o dogodkih, ki jim je bila priča, zelo doživeto in čustveno spregovorila najstarejša članica naše organizacije, Minka Golavšek.

Pred osrednjim spomenikom narodnoosvobodilnemu boju na pokopališču v Framu smo 22. oktobra lani organizirali komemoracijo. Kulturni program so izpeljali učenci in učenke Osnovne šole Fram. V govoru je podpredsednik ZB za vrednote NOB Maribor Jože Vrhnjak orisal zgodovinski pomen upora domačinov v Framu in okoliških krajih.

Na zadnjo nedeljo v oktobru pa smo pripravili tradicionalno spominsko slovesnost pri obeležju TV-13-S, pri Perkovem križu. Lovske družine iz Frama, Hoč in Šmartnega na Pohorju izvedejo letni zbor lovcev v spomin na padlega kurirja Franca Predana. V imenu KO za vrednote NOB Fram sem se v govoru dotaknila zgodovinskega pomena dela kurirjev in kurirskih poti. Zbrane je nagovoril tudi Branko Ledinek, župan Občine Rače - Fram.

Zdenka Čretnik

Hrastnik:

Konec decembra leta 1941 se je vodstvo partije in OF revirskih partizanov pripravljalo na napad na rudniške naprave v Trbovljah, da bi rudnik čim bolj onesposobili za izkop premoga. Napad je bil določen za 7. januar 1942, zato so se vse partizanske enote, ki so prezimovale v okolici Hrastnika, začele pomikati proti Trbovljam.

Bila je huda zima, snega do kolen. Ena teh skupin partizanov pod vodstvom Rudija Kneza - Silasa iz Trbovelj se je že popoldne 5. januarja utrujena in premožena prebila do kmetije Franca Jagra, po domače pri Vrhjarju. Komandant Silas se je odločil, da se odpočijejo in počakajo obe skupini, ki

bi morali priti iz Rečice in Savinjske. V tej skupini je bilo šest Hrastničanov, večina tistih, ki so se pridružili partizanom ob napadu na Blatih decembra 1941. Vsa akcija je bila zamišljena tako, da bi se enote iz revirjev, Rečice in savinjskih borcev združile pod Mrzlico, od tam naprej pa nadaljevale v Trbovlje na obrat Nežo. Tam bi borci uničili vse naprave za zasipanje in zalivanje rudnika ter onesposobili žičnico na Pleskem.

Domači so jim dovolili, da so trije lahko spali v hiši, drugi pa so šli spat na senik. Zaradi nepazljivosti in zaupanja v domače na kmetiji pa so doživeli kruto usodo in izdajo, kajti kmalu je gospodinja odšla do soseda in izdala partizane. Trgovec in gostilničar na Katarini se je takoj odpeljal na žandarmerijo v Trbovljah. Že popoldne so se iz Trbovelj pripeljali policisti z nekaj orožniki in skrivaj začeli obkoljevati kmetijo. Ko se je začelo daniti, so partizani videli, da so obkoljeni, in vnel se je boj. Trem partizanom, ki so počivali v hiši, je uspelo pobegniti v gozd po pomoč, a partizani so bili oddaljeni več kot uro hoda. Partizan Franc Tršek je skočil iz senika in se skušal rešiti, vendar je v bližini hleva obležal težko ranjen. Ko so Nemci videli, da se partizani ne bodo predali, so lopo zažgali. Vseh šest partizanov je zapelo Internacionalo in si z zadnjimi naboji vzelo življenje.

To herojsko dejanje so storili Hrastničani Frido Čebin, Ivan Mitnjak, Oto Medved in Slavko Bajda ter Ciril Curk iz Trbovelj. Franca Trška so Nemci na vejah odvlekli v Trbovlje, kjer je zaradi hudih ran umrl.

Po ukazu gestapovca so mrtve partizane pokopali pod leseno šupo domačije. Še isto leto je izdajalca doletela kazen. Trupla partizanov so prekopali šele 10. maja 1946 in jih 12. maja pokopali na dolskem pokopališču, kjer so postavili tudi spominsko obeležje.

(Povzeto iz knjige Hrastnik skozi desetletje avtorja Stanka Brečka, in kronike Hrastnika med NOB)

Foto: Dani Kovač

Bjelašnica:

29. januarja smo se spomnili 80. obletnice znamenitega igmanskega marša. Tega spominskega dogodka se je udeležila tudi delegacija ZB Straža. Bosanski tovariši so vzorno organizirali in izvedli ta zahtevni množični pohod. Pohoda, ki je bil dolg okoli deset kilometrov, se je udeležilo približno 1500 pohodnikov z obilico raznovrstnih zastav in praporov, še toliko obiskovalcev

se je na prizorišče proslave pripeljalo z avtobusi in osebnimi vozili. Besedi svoboda in enotnost ter želja po boljšem življenju so bile v mislih vseh govorcev, saj je bil zbor pohodnikov Jugoslavija v malem. Občutek, da smo svoji med svojimi enako mislečimi in dobronamernimi ljudmi, nas je navduševal in rekli smo si: »Ob letu osorej!«

Branko Đukić

Pedrovo:

Na Pedrovem nad Braniško dolino na Vipavskem so se 29. januarja spomnili tragičnih dogodkov pred 77 leti. 26. januarja 1945 je v spopadu z okupatorjem padlo 11 borcev Varnostno obveščevalne službe, Vojske državne varnosti in GAP (Gruppo nazionale patrioti) ter ranjenec pomične bolnišnice. Trinajst partizanov in vaščanov so zajeli, drugi pa so se rešili. V spopadu so padli Stojan Plahuta - Stjenka, Rafael Klemše, Uroš Miculinič - Niko, Jožko

V SLIKI IN BESEDI

Mozetič - Pepko, Giuseppe Capetti - Pepi, Jože Selan - Đoko, Ferdinand Volk, Bruno Uršič, Franc Plahuta - Vojko, Lenart Vidmar in neznani partizan.

Pevma (Italija):

V Pevmi, vasi na desnem bregu Soče v občini Gorica (na italijanski strani meje), so 1. novembra letos odkrili spominsko ploščo, na kateri je vklesanih 47 imen padlih borcev narodnoosvobodilnega boja in žrtev vojne. Ti slovenski borci so bili po rodu iz treh vasic ob Soči (Pevma, Oslavje in Štmaver). Po vojni in krivični meji so bile te tri vasi in še veliko drugih priključene Italiji.

V Pevmi so domačini že januarja leta 1947 padlim sotovarišem postavili spomenik v obliki Triglava, ob katerem se prebivalstvo iz treh vasi ob proslavah in obletnicah nekajkrat na leto zbere in počasti spomin na borce in žrtve s polaganjem vencev, priložnostnimi nagovori, recitali šolskih otrok in nastopom pevskih zborov. Omeniti moramo, da je spomenik v Pevmi eden najstarejših na Goriškem.

Pred kakšnim letom pa se je izoblikovala zamisel, da bi padlim borcem postavili še spominsko ploščo z imeni vseh 47 umrlih, tako da bi tudi mlajše generacije spoznale, kakšen strahovit krvni davek so na oltar svobode darovali njihovi predniki. Tri goriške vasice so v vojnih letih izgubile celo generacijo mladih. To se razbere tudi na spominski plošči, kjer je ob imenih navedena še starost padlih. Strošek za ploščo je pripravljali odbor pokril s prostovoljnimi prispevki domačinov.

Spominske slovesnosti 1. novembra se je udeležilo veliko ljudi, ki so se najprej poklonili spomenu na padle domačine ob spomeniku sredi vasi Pevma, nato pa še ob plošči, ki je postavljena na vaškem pokopališču zraven skupne grobnice 16 partizanov.

Na obeh prizoriščih so se svrstili priložnostni nagovori, recitali šolskih otrok in nastop domačega moškega pevskega zbora s primernimi partizanskimi pesmimi.

Vili Prinčič

Polenšak:

Na pokopališču na Polenšaku so odkrili znova postavljene spominske plošče.

6. februarja 2022 smo na obzidju pokopališča na Polenšaku odkrili znova postavljene spominske plošče, ki so bile odstranjene na starem gasilskem domu: vsem padlim polenskim krajanom, Natašini skupini in Karlu Arnušu. Ob dogodku so se nam pridružili tudi sorodniki padlih. Počastili smo spomin na Natašino skupino mladih partizanov in aktivistov, ki so po izdaji padli tik pred koncem vojne, 9. februarja 1945 v Bratislavcih.

Slovesnosti so se udeležili tudi sorodniki padlih.

Vsa dela je izvedel Mirko Masten, ki je tudi vrsto let hranil ploščo na svojem domu. Pomagala sta mu Franc Kovačec in Ivan Plohl. O dogodkih med vojno je govorila predsednica ZB za vrednote NOB Ptuj Branka Bezeljak. Pozdravni nagovor je imel župan občine Dornava Janko Merc.

B. B.

Ptuj:

Na kulturni praznik 8. februarja smo odkrili repliko spominske plošče padlim gledališčnikom, članom predvojnega Avantgardnega gledališča Ptuj, ki ga je leta 1938 ustanovil režiser Fran Žizek 1938. Za njim sta gledališče vodila režiser Jože Babič in igralec Albert Wilhelm. Ob prenovi gledališke stavbe je spominska ploščo »izginila« neznano kam. Novo spominsko ploščo smo izdelali s podporo Mestne občine Ptuj.

Ob tej priložnosti je režiserka Branka Bezeljak, ki je tudi predsednica ZB za vrednote NOB Ptuj, na kratko orisala dogajanje v gledališču od leta 1938 do 1942 in junaško usodo desetih članov ansambla. K repliki spominske

plošče je županja MO Ptuj Nuška Gajšek položila cvetje. Obiskovalci so si nato na stopniščih gledališča ogledali razstavo Zgodovinskega arhiva in MGP o gledališki zgodovini na Ptuj, v delu katere je zajeto tudi obdobje Avantgardnega gledališča.

B. B.

Sv. Lovrenc nad Bašljem:

OO ZB Preddvor je 5. februarja pripravil spominsko slovesnost s kulturnim programom ob 80. obletnici požiga Sempetove kočice ter padlih in umrlih partizanov v njej. Poleg polaganje venca in prižiga sveč je imel osrednji nagovor Milan Tičar (OO ZB Preddvor), ki je podrobno opisal dogodek pred 80 leti. Župan občine Preddvor, mag. Rok Roblek, pa je v pozdravnem nagovoru poudaril pomen ohranjanja zgodovinske preteklosti in kulturnih vrednot. Na območju občine je namreč registriranih 64 kulturnih spomenikov s statusom lokalnega pomena, med njimi tudi 22 partizanskih spomenikov in obeležij, ki spominjajo in opominjajo na žrtve boja proti okupatorju. Povedal pa je tudi, da so v programu tudi dve večji ureditvi in restavriranje spominskih obeležij v Preddvoru, središču občine in v Kokri.

Franc Ekar pa se je županu in občini zahvalil za zavzet odnos do ohranjanja kulturne dediščine in s tem tudi obeležij padlih in ustreljenih, ki so bili žrtve okupatorja. Spominsko obeležje padlim partizanom je Krajevni odbor

Bela ZB NOV postavil in odkril 21. julija 1963. Na predlog ZVKDS, OE Kranj, in po sklepu občinskega sveta Preddvor 16. maja 2006 je bil obeležju pod Sv. Lovrencem dodeljen status lokalnega kulturnega pomena. Na pogorišču Sempetove kočice sta 3. februarja 1942 padla borca Kokrške čete Ivan Zupanc iz Vogelj in Vinko Burnik iz Skaručne, Srečko Dermastja iz Skaručne pa je bil težko ranjen in prepeljan v bolnišnico Golnik, kjer je kmalu umrl.

Kokrška četa se je 2. februarja 1942 s Krvavca umikala na območje pod Storžičem, 3. februarja pa v zavetje Sempetove bajte. V globokem snegu je za četo ostala dobro vidna gaz in tako so Nemci borce Kokrške čete brez težav zasledovali in kočjo, v katero so se zatekli partizani, v jutranjem svitu napadli in zažgali. V kočji je bil ubit in je v njej zgorel Ivan Zupanc, Vinko Burnik pa je med prebojem iz bajte padel.

Lani je občini v sodelovanju s OOBZ Preddvor ruševine uspelo zaščititi.

Franci Ekar

Štorje:

Tradicionalna vsakoletna spominska slovesnost s kulturnim programom je tudi letos zaradi epidemije covid-19 odpadla. Spomin na mladega partizana so z minuto molka in polaganjem cvetja počastili sorodniki iz Proseka, predstavniki Zveze borcev za vrednote NOB Štorje in Združenja italijanskih partizanov ANPI Prosek - Kontovel ter praporščaki Združenja borcev za vrednote NOB Sežana, Policijskega veteranskega društva Sever za Primorsko in Notranjsko, Zveze veteranov vojne za Slovenijo, Združenja slovenskih častnikov in Združenja italijanskih partizanov ANPI.

9. januarja 1944 je bila v naši vasi kruto pretregana komaj začeta življenjska pot mladega proseškega partizana, borca Kosovelove brigade Marjana Štoke. Imel je komaj 15 let, ko so ga nacisti ujeli, mučili in naslednji dan obesili na telegrafski drog sredi vasi.

Marjan Štoka ni dočkal svojih mladostnih let. Od njega in svojih prednikov pa smo podedovali vrednote slovenstva in protifašizma, v katere verjamemo še danes. Zaradi teh vrednot smo takšni, kakršni smo, te vrednote so nas naučile, naj ne bomo pasivni. Naša generacija ima pred sabo čas, v

katerem sta potrebna zaupanje in solidarnost. Strah pred sosedi in pasiven odnos do dogajanja v družbi sta odveč. Verjeti in odražati duh protifašizma pomeni gojiti skupen spomin, vzporedno pa si vsakodnevno prizadevati za širjenje vrednot, na katerih mora sloneti sodobna družba: to so svoboda, pravica, solidarnost in enakopravnost. 14. maja 1953 so krajin Štorij odkri-

li spominsko ploščo na pročelju hiše, v kateri je bil Marjan Štoka zaprt in mučen. Letos mineva 50 let od odkritja novega spomenika na mestu, kjer je stal telefonski drog.

Meri Hreščak

Vrtobja:

Znašli smo se v položaju, ko nas iz vseh smeri zasipajo virus, črne novice, strah in negotovi pogledi v prihodnost. Virus nas je kot družbo razdelil, naša zgodovina pa nas je naučila, da lahko zmagujemo le enotni. V okviru Krajevne organizacije za vrednote NOB Vrtobja smo se zato strinjali, da moramo izpeljati večino naših vsakoletnih dogodkov.

Junija lani je 50 članov naše organizacije obiskalo pokopališče Kampor na otoku Rab. Tam smo se poklonili žrtvam in položili venec. Ogledali smo si tudi mestoce Rab in še nekaj drugih znamenitosti. Obogatili smo s tistega tematskega časa smo trdno sklenili, da o tem žalostnem delu naše zgodovine seznanimo svoje vnuke in pravnike, da se takšna dejanja ne ponovijo več. Približno 50 naših članov se je udeležilo tradicionalne slovesnosti pri Ruski kapelici pod Vrščem.

V septembru se je več kot 80 naših članov udeležilo srečanja, na katerem smo imeli priložnost za klepet in izmenjavo mnenj. Ob tej priliki smo razvili naš stari prapor, ki je previharil vse viharje, sneg, dež, točo, meglo in tudi sonce. Vse to je vplivalo na njegov videz, zato smo se odločili za nabavo novega. Sredstva za prapor je daroval naš krajan Jože Funda iz Vrtobje. Izkoriščamo to priložnost in se mu za to dejanje še enkrat zahvaljujemo. Naključje je hotelo, da smo z novim praporom dobili tudi novega praporščaka, Silvana Madona.

V oktobru poteka naša najodmevnejša prireditev, ki jo prirejamo skupaj s KO ZB za vrednote NOB Renče. S tradicionalnim pohodom Mohorini-Trstelj smo se spomnili prve kraške čete in prvega padlega partizana iz Vrtobje, Emila Bizjaka - Jurija. Pohoda se je udeležilo približno 150 ljudi. Na prireditvi so sodelovali tudi veterani vojne za Slovenijo in MePZ Ciril Silič iz Vrtobje. Spominske majice, ki jih pohodniki vsako leto prejmejo, brezplačno prispeva vrtobjenski podjetnik Gorazd Gorjan.

Vsako leto 1. novembra pripravimo komemoracijo pred spomenikom padlih in na grobovih padlih borcev. Lani je spomenik in grobove padlih blagoslovil pater Bogdan Knavs. Z recitacijami so komemoracijo obogatili učenci podružnične šole Vrtobja. Priložnostni govornik je bil predsednik društva TIGR Primorske Gorazd Humar, s pesmijo je sodeloval MePZ Ciril Silič iz Vrtobje. Sodelovali so tudi veterani vojne za Slovenijo.

Vse leto skrbimo za spomenik in obeležja, obiskujemo ostarele doma in v domovih za ostarele. Od umrlih se poslovimo s šopkom, na zadnji poti jih spremlja tudi naš prapor.

Istvan Frančeškin

Gorišnica:

Združenje borcev za vrednote NOB Ptuj in Občinska organizacija ZB Gorišnica sta 6. februarja pripravila spominsko slovesnost pri spomeniku padlim kurirjem na Toplakovi domačiji v Gorišnici.

4. februarja 1945 so bili namreč prav tam ubiti štirje naši partizani, devet pa jih je bilo odpeljanih v taborišče. V spomin na ta dogodek Združenje borcev za vrednote NOB Gorišnica skupaj z občino Gorišnica vsako leto položi cvetje k spomeniku, Prosvetno društvo Ruda Sever Gorišnica, ki je poimenovalo po enem izmed padlih borcev, pa v sodelovanju z domačo osnovno šolo pripravi krajši kulturni program.

Predstavniki Občinske organizacije ZB za vrednote NOB Gorišnica so k spomeniku položili cvetje. Govornica na dogodku je bila Branka Bezeljak, predsednica Združenja borcev za vrednote NOB Ptuj.

Nastopajočih je bilo manj, a kljub temu smo dostojno počastili spomin na padle kurirje in čase, ki se ne smejo ponoviti. Slovensko himno in nam vsem poznano partizansko pesem Šivala je deklica zvezdo je odpela osnovnošolka Lara Tušak. Recital pesmi slovenskega partizanskega pesnika in narodnega heroja Karla Destovnika - Kajuha sta izvedli članici domačega kulturnega društva Valerija Tušak Vnuk in Bernarda Kolar ter tako počastili Kajuhovo leto.

B. Kolar

JUBILEJI

101 leto
Viktorja Kirna - Janošika

4. februarja 2022 je v Domu upokojencev Črni Vrh nad Idrijo svoj 101. rojstni dan praznoval Viktor Kirn - Janošik, naša notranjska partizanska korenina. Rodil se je leta 1921 na Bregu pri Borovnici očetu Jožetu in materi Johani (rojeni Jereb) kot prvorojenec v družini s štirimi otroki. V življenju mu ni bilo postlano z rožicami, vendar so ga te težke okoliščine naredile klenega in pokončnega moža. Vseskozi je vedel, na kateri strani je pravica, in se zanj boril predvsem v partizanskih časih.

Viktor je že leta 1941 začel ilegalno delovati kot sekretar KPS za vasi Breg - Paka. Decembra istega leta se je poskusil s sokrajani pridružiti že ustanovljeni Borovniški četi, eni prvih partizanskih enot na Slovenskem. Vrnil se je k terenskemu delu in maja leta 1942 je vstopil v Faškarsko četo, pozneje 2. četo 1. bataljona Ljuba Šerčerja. Med de-

lom na terenu so ga ujeli domači belogardisti ter ga predali italijanskim okupatorjem. Ti so ga zaprli v koncentracijsko taborišče Visco v Italiji, od koder se je po kapitulaciji vrnil v Slovenijo in takoj vstopil med partizane. Tam je do osvoboditve po različnih enotah 31. divizije opravljal dela politkomisarja. Po končani oficirski šoli je s činom majorja postal komisar slavne SNOUB Franceta Prešerna. Tik pred dokončno zmago je bil hudo ranjen ob napadu na domobransko postojanko Sv. Križ nad Železniki in odpeljan na zdravljenje v oddelek C bolnice Franja v Davči.

Po osvoboditvi je Viktor opravljal odgovorna dela in naloge oficirja JLA po raznih krajih (Tržič - Monfalcone, Gorica, Vipava, Kranj, Ljubljana, Karlovec, Mostar, Sarajevo in nazadnje Maribor). Svojo poklicno pot je kot polkovnik končal leta 1971.

Viktor je nosilec partizanske spomenice leta 1941, znaka hrabrosti, partizanske zvezde, reda bratstva in enotnosti, reda zaslug za narod, reda za vojne zasluge z zlatim mečem, reda JLA in reda zaslug za narod I. stopnje.

Zaradi protikoronskih ukrepov Viktorja tokrat nismo mogli obiskati v Črnem Vrhu, naše pozdrave mu je prenesla hči Vanja. Poslali pa smo mu čestitko in mu ob tej priložnosti kličemo: še na mnogo let, Janošik!

Miran Štupica

100 let
Danile Lipicer

18. decembra 2021 je Danila Lipicer iz Šmartnega v Goriških brdih dopolnila sto let življenja. Kljub letom je še vedno polna vedrine in optimizma in dobro se spominja vseh obdobij svojega življenja.

Komaj tri leta je bila stara, ko ji je umrla mama. Dobila je mačeho, ki ji ni bila naklonjena. Verjetno je prav to v njen značaj vsadilo trmo, odločnost in nepopustljivost. Tako je komaj desetletna dosegla, da jim davčna uprava pod italijanskim fašizmom ni vzela kmetije. Da bi pomagala družini, je pri štirinajstih letih odpotovala v Neapelj, kjer je služila pri bogati družini. Najbolj pa

je njeno življenje zaznamovala druga svetovna vojna.

Poročila se je 24. januarja 1942 s Francetom Lipicerjem. Ker je bila poročena, ni bila organizirana kot mladinka, je pa nekega dne nadomeščala obolelo sestro Miro, ki je bila kurirka. Na poti v Krmin (Cormons) so jo aretirali. Najprej je bila v krminkem zaporu, kjer so jo zaslisevali, nato so jo premestili v goriški zapor, kjer so ji le grozili.

Bil je 11. januar 1945, ko so jo skupaj s številnimi sojetniki v prenatrpanih živinskih vagonih odpeljali proti Avstriji. Sestri je uspelo, da ji je na železniški postaji pred odhodom izročila še nekaj hrane. Prvi daljši postanek je bil v Špitalu ob Dravi. Na vlaku so bili šest dni in noči, dali so jim lonček grahove juhe. Ko so prispeli v Ravensbrück, je bilo mrzlo, zasneženo in vse poledenelo. V takem so hodili dva kilometra peš do taborišča. Tam so jim vzeli vse, kar so imeli, njej je uspelo obdržati fotografijo moža Franceta, ki ji je dajala moč za preživetje. V taborišču je zbolela za tifusom. Ko so se taborišču približevali Rusi, so pazniki prepeljali jetnike v taborišče Bergen-Belsen. Tam so morali tabo-

rišniki kopati jame za umrle jetnike. Taborišče so osvobodili Angleži. Tudi tifus je Danila končno prebolela, saj so v Osterwaldu osvoboditelji pripravili okrevališče za najbolj prizadete. Tam je ostala dva meseca in si je opomogla. Pripravili so jim obleko in obutev ter jih zbrali za transport proti domu. Potovanje je trajalo celih deset dni, saj so bile proge marsikje porušene. V Radvljici so jim razkužili obleko in jih v spremstvu Angležev odpeljali do Postojne, kjer so dobili kruh, konzerve in cigarete. Tam je od Fanči iz sosednje vasi Kojsko izvedela, da je mož France vojno preživel, ker pa nje ni našel doma, se je vrnil v vojsko. Domov se je vrnil 13. februarja 1946. V nekaj letih kmalu po vojni so se jima rodile tri hčere.

Stoti rojstni dan je Danila slavila doma, v krogu svojih najdražjih. Je ponosna nona in pranona, ima šest vnukov in trinajst pravnukov. Voščili so ji številni sovaščani in znanci. Obiskali so jo in ji čestitali tudi predstavniki KO ZB NOB Kojsko, katerega članica je. Najbolj pa jo je presenetila in razveselila čestitka predsednika Boruta Pahorja. Milena Beguš, foto: družinski arhiv

98 let
Božidarja Gorjana

Januarja je častljivo starost praznoval spoštovani tovariš Bogo. Rojen v zavedni primorski družini je zaradi fašističnega terorja skupaj z očetom iz Trsta prebegnil v Ljubljano. Tu je živel v rejniški družini in tako na lastni koži občutil narodno in socialno stisko. Kot dijak ljubljanske realke se je zaradi občutenih krivic pridružil komunistični mladini. Ob začetku vojne je sledil klicu vesti in postal organizator ilegalnega odpora med ljubljanskimi srednješolci. Sodeloval je pri ustanavljanju mladinskih odborov Osvobodilne fronte.

Leta 1942 se je zaradi opozoril o izdaji umaknil v partizane. Kot borec, komisar v 2. grupi odredov in pomočnik komisarja 4. operativne cone, se je boril na Dolenjskem, Gorenjskem, Štajerskem in Koroskem, kjer je kot pooblaščenec sodeloval z zavezniškimi vojaškimi misijami. Za delovanje in zasluge v narodnoosvobodilnem boju je prejel partizansko spomenico 1941.

Zaradi svoje osebne poštenosti, prepoznavnosti in razgledanosti je po vojni postal predstavnik Slove-

nije v jugoslovanski vojaški delegaciji pri zavezniški upravi cone A. Pozneje je bil jugoslovanski konzul v Trstu, nato konzul v Londonu. Z uglednimi zavezniškimi soborci in prijatelji ni nikoli pretrgal vezi, kar je bilo izredno dobrodošlo ob mednarodnem priznanju samostojne Slovenije. Vse do upokojitve je deloval v slovenski in jugoslovanski politiki, med letoma 1984 in 1988 je predsedoval tudi slovenski Zvezi borcev in jo uspešno ubranil pred jugoslovansko borčevsko centralizacijo.

V osebnem življenju je doživel kruto usodo – smrt dveh sinov, lani pa ga je zapustila še življenjska sopolnica, partizanka Anica. Vedno se je rad odzval povabilom organizatorjev partizanskih spominskih slovesnosti kot udeleženec, večkrat pa tudi kot govornik.

Spomine na boje 2. grupe odredov je zelo rad delil tudi z udeleženci spominskih srečanj na Gorenjskem. Avgusta lani je bil govornik na spominskem srečanju na Štefanji gori, ki je bila posvečena spominu napada na Davovec, kjer je padlo 16 partizanov, takrat žal brez stalnega udeleženca, prijatelja in soborca Franca Severja - Frante.

Tovariš Bogo je navzočim povedal tole: »Borci, ki smo se borili za vrednote in demokracijo, teh ciljev še nismo dosegli. Za vse vrednote in demokracijo se je treba nenehno zavzemati, ne z orožjem, s političnim prepričevanjem. Vsemu temu se danes pridružujeta še dve veliki ideji: za domovino, ki bo imela čist zrak in čiste vode. To je vrednota, za katero se izplača še naprej boriti, in upam, da bomo tudi v tem boju zmagali. Za to idejo je treba navduševati predvsem mlajše rodove.« Mihael Grobelnik

98 let
Antonije Stopar

Prebirava časopis Svobodna beseda in sva pomislili, zakaj se ne bi oglasili s kratkim prispevkom. Najina mama Antonija Margarita Stopar je članica Zveze borcev. Tata je bil v partizanih. Ranjen je bil v bitki nad Črnim Vrhom. Živel je do leta 2005 s tretjino pljuč po tuberkulozi. Rodil se je leta 1923.

Pred novim letom 2022 so luči razsvetlile temo, okrasili smo domove, na mize postavili venčke, božične zvezde. Mami je božično zvezdo prinesel predsednik Zveze borcev Ajdovščina - Vipava Božo Novak, in sicer Priznanje ob 75. obletnici osvoboditve. Prejela ga je v veseli družbi Boža Novaka, Štefana Čičigoja in oskrbovancev Doma starejših občanov Ajdovščina ter obbeh hčera. Tako je preživela še en

prijeten dan. Kljub svojim 98 letom se mama še dobro drži. Polna je optimizma, vedno je za pogovor, šale. Vedno pove kakšno novo zgodbo. Tako je nekoč nesla pošto partizanom na Čaven in nenadoma je zagledala 'nemčurje'. Na srečo so bile tam kope sena. Začela je trostiti seno, pismo pa je zataknila v kopo. Po dobri uri je lahko nadaljevala pot in tudi lastnikom kop sena je povedala, da je delo opravljeno. Po vsakem dobro opravljenem delu se je v srcu čutila bogatejšo in ponosna je bila na svoj prispevek k osvoboditvi domovine. Tudi mi smo ponosni na mamo Antonijo – hčeri Magda in Milojka, Viktor, Vlado, Borut, Tilen, Jakob, Zala, Zoja, Maša, Hana, Sara, Lovro in Jan.

Magda Pečenko, Milojka Kovač

Izdaja pri
Vrharju

*Mladi revirski partizani
tukaj nekoč med vojno so bili izdani.
Lačni in prezebli na skedenj so se skrili,
da bi se najedli zelja, žganecv,
se malo odpočili.
A zgodilo se je to,
da nekdo v dolino se je odpeljal
in partizane mlade tam izdal.
Še dobro niso se najedli in spočili,
so že jih Nemci obkolili.
So trije srečno ubežali, a bili nemočni,
da bi drugim šestim pomagali.
So fantje in možje borili se srčno,
zapeli so Internacionalo, pesem borbeno!*

*A Nemci oboroženi do zob
še na pomoč so poklicali,
v nemoči svoji skedenj so zažgali.
Kmalu potihnilo so strelji in pesem prav
tako,
so še zadnji naboji zadoneli,
srce je ugasnilo pod kroglo to.
Zgoreli so skedenj, kozolec, hlev,
zgorela vsa živina.
Tam v kotu skednja obležalo trupel šest,
to žal je resnična zgodovina.*

Darja Grebenc

JUBILEJI

96 let

Karoline Jerše

Sredi decembra, ko so Dolenjske Toplice spreminjale svojo podobo in so za nekaj časa zaživele v soju lučk, je v njih vladala umirjenost, tesnoba ... saj vemo, da je vse to povzročil virus. Zaradi hitrega širjenja covid-19 tudi srečanja niso bila priporočljiva. Vendar sva predstavnici KO RK in zveze borcev kljub temu, seveda po navodilih NIJZ, obiskali Karolino - Drago Jerše (Šuštaršičevo Drago), ki je sredi decembra praznovala svoj 96. rojstni dan.

Tovarišica Draga se je rodila na veliki kmetiji na Jami pri Dvoru. Takrat so za delo morali poprijeti tudi otroci in tako je že v rani mladosti spoznala trdo kmečko življenje. Ko se je začela vojna, je Draga po osnovni šoli na Dvoru že obiskovala meščansko šolo v Novem mestu. Njeni starši so se takoj vključili v delovanje OF, Draga pa je pomagala sovaščanom pošiljati pakete sorodnikom v internacijo. Kadar se je vračala domov, je iz mesta večkrat nosila papir za partizane. Njeno družino so izdali in domači bi morali v internacijo, a jih je po srečnem naključju rešila Knafelčeva Ana. Meščansko šolo je Draga končala z odličnim

uspehom, toda pot na učiteljske v Ljubljano ji je vojna preprečila. Ostala je doma, postala skojevka in po navodilih Mare Rupene in njene namestnice Marije pomagala partizanom. S sestro sta v kotlu z lugom iz pepela prali partizanske obleke. Prekuhane obleke sta naložili na voziček in jih odpeljali do Krke, kjer sta jih sprali, nato pa sta jih doma posušili. Veliko hudega je doživela v tem času, videla je veliko ranjenih in mrtvih partizanov. Marsikdaj je bilo treba koga skriti, tudi za ceno lastnega življenja.

Leta 1945 je bila Draga izvoljena kot delegatka novomeške občine na 2. kongres mladine v Ljubljani. Izpolnila se ji je želja, da bi postala učiteljica. Prijavila se je na tečaj za učiteljico v Šmihelu. Bila je sprejeta in jeseni leta 1945 je že obiskovala tečaj. Potekal je v samostanu v Šmihelu, kjer so tečajnice bivale, se učile in imele preskrbljeno prehrano. Tečaja se je udeležilo 30 deklet in dva moška. Po končanem tečaju, približno po treh mesecih, so slušatelji dobili spričevala. Draga je še isto leto dobila dekret, da jo čaka delovno mesto v Stari Lipi pri Vinici. Tam je začela svojo učiteljsko pot, ki jo je vodila preko Dragatuša in Rožnega Dola do Dolenjskih Toplic.

Ima dva sinova, snaho in dve prekrasni vnukinji, a kljub temu živi sama. Šele zadnje leto dovoli, da ji sin Savo in snaha Mimica temeljito pospravita po hiši, tudi kosilo ji prineseta, druga dnevna opravila pa sama postori. Pravi, da ji je najlepše v njeni hišici, kjer ji drobnih opravil nikoli ne zmanjka. Z velikim veseljem rešuje tudi križanke in bere, saj kot pravi, »mora jo tudi možgani delati«.

Helena Miša Kulovec

90 let

Zvoneta Planinca

Pred 90 leti (leta 1931) se je rodil naš dolgoletni član KO ZB Črnomelj, Zvone Planinc, ki izhaja iz kmečke družine na Svibniku. Bil je eden od sedmih otrok družine Matije Planinca.

Čeprav je bil še otrok v času druge svetovne vojne, se dobro spominja vseh grozot, strahu in žalosti tega časa. Najbolj ga je zaznamoval požig domače vasi, kar je italijanska okupatorska vojska zakrivila v juliju 1942. Bil je čas roške ofenzive. Ko se je sovražna vojska približevala vasi, se je večina vaščanov umaknila v bližnji gozd. Ob prihodu sovražnikov v vas so vojaki požigali domove in gospodarska poslopja. Komur ni uspelo pobegniti v gozd, so ga zajeli in odpeljali v zapore v Črnomlju, od tam pa nekaj ljudi v taborišče na Rabu. Po odhodu sovražne vojske

so se ljudje vrnili na pogorišča. Ostali so brez vsega, brez hiše, na cesti z veliko družino. V vasi je podobno tragedijo doživelo 13 družin.

Med okupacijo je deloval za narodnoosvobodilni boj, bolj dejaven je postal po letu 1943. Odgovoren je bil za pionirsko četo v vasi. Po vojni se je kot mladinec pridružil mladinski delovni brigadi, ki je gradila progo Šamac-Sarajevo. Bil je sekretar SKOJ in aktivist OK ZSMS. Sodeloval je pri raznih udarniških delih povojne obnove.

Leta 1947 se je pri Elektro podjetju Črnomelj izučil za elektromonterja. Tam se je tudi zaposlil in podjetju ostal zvest do upokojitve. Sodeloval je pri povojni elektrifikaciji domovine v Beli krajini in na širšem slovenskem ozemlju. Po vstopu v ZK leta 1948 je svoje delo zavzeto opravljal tudi na drugih področjih. Prevzel je nešteta odgovorna dela v občinskem in republiškem merilu, dejaven je bil zlasti na področju sindikalnega delovanja. Za svoje zavzeto delo na različnih področjih družbenega življenja je prejel vrsto priznanj. Za življenjsko delo mu je predsedstvo SFRJ leta 1985 podelilo red zaslug za narod s srebrno zvezdo.

Cvetka Aupič

PREJELI SMO

Odmevi na oddajo Utrip

Oglašam se, ker želim povedati, da je novinar J. Možina, ki je na TV vodil oddajo Utrip 15. januarja letos, v tistem delu, ko je govoril o proslavah v Dražgošah, (milo rečeno) prešel meje dobrega okusa. Krivdo zločina nad civilnim prebivalstvom Dražgoš pred 80 leti je v svoji maniri pripisal le partizanski strani. Če sprejmemo tako logiko in upornikom pripišemo krivdo za žrtve, ki jih je iz maščevanja zagrešil okupator zoper civilno prebivalstvo, sprejemamo dejstvo, da je maščevanje legitimno. Taka razlaga je v popolnem nasprotju z vojnim pravom in bi agresorju – okupatorju dajala pravico, da se maščuje nad civilnim prebivalstvom za odpor, ki ga je doživel v okupirani deželi. Kjer koli in kadar koli.

Dražgoška bitka ni pravljica. Je le eden od strašnih zločinov, ki so jih okupatorji nekdanj in danes zagrešili po svetu. Pomen tega zločina spreminjati v pravljico je zgražanja vredno. Danes po 80 letih govoriti, da okupatorji tega zločina ne bi zagrešili, če partizani ne bi prišli v vas, je zgrešeno in zavajajoče. Iz lastnih izkušenj in poznavanja razmer tistega časa vam zagotavljam, da bi se Nemci maščevali – morda kje drugje, vendar v vsakem primeru na njihov svojstveni in kruti način. Iz maščevanja ali preproste krutosti so gorele hiše in vasi po vsej Sloveniji. To menda niso pravljice. Ali pač? Sicer pa kam naj bi šli partizani, vas vprašam! Bili so na naši slovenski zemlji in so svoje življenje postavili na kocko, da bi ubranili našo domovino. Prišli so v našo slovensko vas, da bi se odpočili, si ogreli prezeblje noge in dobili kaj toplega v želodec. Na Jelovico, pravite, naj bi šli? V zimo, sneg, v gozd pod smreke bi nagnali našo slovensko vojsko? Zakaj takega nasveta niste delili Nemcem doli v dolini? Z umazanimi in krvavimi škornji so gazili po naši zemlji in se gospodovalno ugnezili v tople izbe naših ljudi. Vi tam v uredništvu TV Utripa pa nič o tem. Oni naj gredo na Jelovico, pa še tam nimajo česa iskati, ker je tudi Jelovica (bila) naša. Le pregnani, prezeblji, slabo opremljeni partizani so vsega krivi, ker so se uprli »nepremagljivi« nacistični falangi.

Vidite, gospod Možina, prav to odločnost, pogum in neomajno prepričanje v zmago dobrega nad pošastno zlobo podivjanih nacistov hodimo proslavljat v Dražgoše, če je vam to všeč ali ne. V Dražgošah ni šlo za golo vojaško zmago. Zmagala je človečnost nad barbarstvom. S kulturnim programom in umetniško besedo pa se s pieteto spominjamo tudi žrtev te nezasižane morije. Vi, gospod novinar, pa ste te žrtve potegnili v svoj propagandni stroj, ki resnico za nazaj spreminja v vašo »resnico«. Povem lahko tudi, da mi je življenje naklonilo toliko let, da lahko proslavo v Dražgošah spremljam od samega začetka. Številnih sem se tudi sam udeleževal, pa nikoli nisem

opazil ali zaslutil kakšne ignorance do žrtev domačinov. Zato je namigovanje o »proslavljanju tragedije« žaljivo in zlonamerno. Gospodu domačinu, ki je govoril o tem, da med Dražgošani ni bilo komunistov, in je namigoval, da naj bi zaradi tega partizansko vodstvo žrtvovalo Dražgoše, odgovarjam: za debelo klafro ste zgrešili resnico. Če bi bilo to res, bi morale biti žrtvovane vse vasi v Sloveniji, kajti vaški živelj tedanjega časi ni premogel niti enega komunista. Zato svetujem spoštovanemu gospodu, naj bo v prihodnje previden, kakšne besede mu »polagajo v usta«.

Andrej Bolčina, Ljubljana

Plošča

V januarski številki Svobodne besede je bil objavljen članek Po sledeh rapalske meje, v njem je omenjen tudi tigrovec in partizan Danilo Turk - Joco. 2. avgusta 1944 je bil s kulturniško skupino IX. korpusa na vrhu Triglava.

Leta 2002 mu je društvo TIGR

Primorske postavilo v domu Planika pod Triglavom spominsko ploščo. To ploščo bi avtor lahko omenil v članku. V priponki pošiljam sliko spominske plošče.

Dušan Jež, Ankaran

Celica št. 5

*Za težkim zapahom
železnih dveri,
na težkem betonu,
ki žuli kosti,
prebičan, ponižan, v usodo zaklet,
rešitve ni dala mu celica pet.*

*Nohte so z rok kleščke pulile
in rane se niso še zacelile,
ko iz lobanje, ne vodo, sol je pil –
z žejo si žejo gasil.
Za zapahom je obležal od sovraga preklet,
rešitve ni dala mu celica pet.*

*Vzkipelo, vzplamtelo
je srce, močnejše od jekla,
dvignilo ga je, ki je v snu bolečine
pal v naročje domovine.
Za njen dih, za nov svet
rešitve ni dala mu celica pet.*

*Ko noč pošastna prekrila je mesto,
krvavi rablji so čez cesto
prinesli plod strasti sovražnih.
Valovi Drave, pogrebci slednji,
požrli so življenja cvet ...
Rešitve ni dala mu celica pet.*

Vlado Mrzel
(Celica smrti v dravograjski
mučilnici)

NEPRESLIŠANO

Dr. Kaja Širok, zgodovinarica, na spletni proslavi ob mednarodnem dnevu spomina na žrtve holokavsta 26. januarja 2022:

»Nekje se je začelo in na nas je, da ohranjamo spomin preživelih. Da nismo tihi, da pretrgamo molk in dvignemo roko. Da dejavno raziskujemo in se upremo sistemom represije in novodobnega fašizma. Ker slednji je med nami in na nas je, da zajezimo in izničimo njegovo širjenje. Pretrgati molk, dvigniti roko in zavzeti aktivno družbeno vlogo. Boriti se proti pozabi in konformizmu današnjega časa. Biti ponosna državljanka svoje države in obenem imeti toliko ljubezni v sebi, da s svojimi dejanji podpirate druge in ne nasprotno. Medsebojno spoštovanje, strpnost, svoboda in ljubezen do domovine. Tega me je naučila Sonja Vrščaj, neutrudna borka za ohranjanje spomina preživelih in ponosna protifašistka. Letošnjega zaznamovanja dneva spomina na žrtve holokavsta ni dočakala, njene zgodbe in nauki kot številnih pred njo pa z nami ostajajo.«

Jana Babšek, direktorica Tržiškega muzeja, na slovesnem odkritju skulpture Nepozabljen – nezlomljen 8. februarja 2022 na Ljubelju:

»Koncentracijsko taborišče na Ljubelju je bilo zunanje taborišče Mauthausna, ki je spadalo pod upravo SS, ta je pod Himmlerjevimi vodstvom ustanovila 58 matičnih taborišč in 968 zunanjih taborišč. Ljubeljsko je bilo eno izmed njih. V njem je bilo od leta 1943 do 1945 zaprtih približno 1800 jetnikov. Na območja, ki so jih zaznamovali zločini, se tudi po mnogo letih vračamo s tesnobo, vendar bi brezbržno odvratanje pogleda povzročilo pozabo. Spominjanje je nujno zaradi spoštovanja žrtev, da opozarjamo na napačne poti, ki privedejo do tako skrajne izgube človečnosti in etike, ter da ohranjamo vrednote, ki so izšle iz druge svetovne vojne: svoboda, demokracija, človekove pravice.«

Jani Alič, predsednik Koordinacijskega odbora žrtev vojne-ga nasilja, na spletni proslavi ob dnevu spomina na holokavst 26. januarja 2022:

»V koncentracijskih taboriščih je bilo med drugo svetovno vojno skoraj 59.000 Slovencev in Slovencev, največ na Rabu – 15.000. V Auschwitzu jih je bilo 2350 in več kot polovica jih je končala v krematorijskih pečeh. Največ Slovencev in Slovencev je umrlo v tržaški Rižarni, podružnici Auschwitza, in sicer več kot 3.000. Njihov pepel pa so raztrosili v Jadransko morje. Večina mlajših niti ne ve, koliko njihovih prednikov je med drugo svetovno vojno končalo v plinskih celicah, bilo sežganih v krematorijskih pečeh, nasilno pobitih, umrlih od lakote in boleznih, ker jih o tem v šoli ne učijo. Davek je bil visok – kar 13.000 se jih ni vrnilo iz taborišč. In k tem številkam je treba dodati 80.000 ljudi, ki so bili po zapirih, naj spomnim samo na Begunje, Stari pisker, mariborske in ljubljanske zapore, pa 20.000 ljudi na prisilnem delu, v konfinaciji in vojnem ujetništvu ter ne nazadnje 4000 ustreljenih talcev. To je bil davek, ki so ga naši domoljubi žrtvovali za to, da imamo danes svobodno Slovenijo.«

Popravek

V decembrski številki Svobodne besede smo na strani 10 pod sliko Petra Kapša napačno zapisali Peter Krapš. Avtorju prispevka Borisu Antonu Weissu se opravičujemo za napako.

Uredništvo SB

IMELI SMO LJUDI

Bruno Bandelj

Že pomlad je trkala na vrata, Bruna sta klicala vrt in sadovnjak, žal zaman. Odšel je po 97 letih življenja. Od njega smo se poslovili 26. januarja letos.

Bruno Bandelj se je rodil 7. oktobra 1924 zavednim primorskim staršem v Komnu pri Sežani. Že prvi koraki in besede so ga motile, saj je moral govoriti italijansko. Starši so le s težavo prenašali fašistični režim, zato so leta 1931 pobegnili v Jugoslavijo. Žal so lahko drugi dom dobili le v Makedoniji. Oče in mati, navajana težkega dela, sta prevzela opuščeno staro domačijo in začela pridelovati hrane. V okviru možnosti in priložnosti se je oče udeležil tudi pri večjih kmetijah in opravljal vsa težaška dela. Znova ni bilo slovenskega jezika, Bruno je namreč moral v šolo, kjer je bil edini jezik makedonščina. Vojna vihra jih je spet prisilila, da so zbežali iz Makedonije in se naselili v bližini Osijek. Spet jih je doletela zapuščenost stara domačija brez vsakršnega orodja in s prazno hišo. Z golimi rokami so začeli obdelovati zemljo za vsakdanji kruh. Po svojih močeh sta pomagala tudi otroka, saj je Bruno medtem dobil brata. Bruna so kmalu mobilizirali v hrvaško domobransko vojsko. Moral je v policijsko šolo v Zagreb, od tam pa na otok Krk. Kljub strogemu nadzoru policije je vzpostavil partizanom na otoku. Prišel je k partizanom v Gorski kotar, kmalu je bil sprejet tudi v SKOJ. Leta 1944 je bil v bitki v Liki hudo ranjen v obe nogi, tako da je bil poslan na zdravljenje na slovensko ozemlje. Že v začetku leta 1945 je bil spet v armadi in zadovoljen, da je na Primorskem. Veselje ob zmagah slovenskih partizanov je zagrenila sovražna krogla, ki mu je spet ranila nogo. Prepeljali so ga na zdravljenje na že osvobojeno ozemlje pri Trstu, kjer je dočkal zmago nad okupatorjem.

Domači so se preselili v Celje, kamor je po rehabilitaciji prišel tudi Bruno. Težkega dela je bil vajen, zato se je v Celju zaposlil v takratnih gradbenih podjetjih. Kmalu je našel svojo bodočo življenjsko sopotnico, domačinko Angelco, in se z njo poročil. V zakonu sta se jima rodila dva sinova in družina si je postavila nov dom na Ostrožnem. Ob ustanavljanju društev na Ostrožnem in pozneje na Lavi je bil Bruno med ustanovnimi člani. Srečali smo ga med gasilci Ostrožnega, člani ZB KO Lava Ostrožno in v pevski skupini Društva upokojenecv Ostrožno, v katerem sta skupaj z ženo Angelco prepevala od ustanovitve do ukinitve, to je polnih 20 let. V ZB KO Lava Ostrožno je bil praporščak, poverjenik, član IO organizacije vse od ustanovitve leta 1959. Bil je velik domoljub, Primo-rec, mož, oče, prijatelj – človek.

Jožica Subotič

Janez Kraškovic

16. novembra lani nas je v osemdesetem letu zapustil Janez Kraškovic. Leta 1942 se je rodil v delavski družini na Škofljici, njegov oče je tedaj že bil partizan v Krimskem odredu. Potem ko je bil v boju ranjen in se je pod skrivno identiteto zdravil v ljubljanskem špitalu, se je po okrevanju odločil obiska

ti svojo družino. Šel je na vlak, da bi se peljal do Škofljice, saj zaradi ran ni mogel dlje hoditi. Na postaji pri Lavrici ga je sprevodnik vrgel z vlaka, češ da nima karte. Čeprav ga je prosil, da ga pusti še eno postajo, ker težko hodi, sprevodnik ni popustil, zato je šel peš od Lavrice

na Škofljico. Na poti proti domu je bil opažen, soseda ga je prepoznala in naznanila beli gardi, ki ga je aretirala in odpeljala v zapor. Zaradi suma pomoči Osvobodilni fronti je bil takoj deportiran v koncentracijsko taborišče Dachau. Po pričevanju njegovega sojetnika je ob neki priliki, ko so jetniki pozimi postavljali most čez reko, stal do pasu v ledeno mrzli vodi, zato se je močno prehladil in staknil pljučnico. Po hudem trpljenju je umrl februarja 1945, le dva meseca pred osvoboditvijo Dachaua 29. aprila 1945.

Janez svojega očeta ni imel priložnost spoznati niti videti, kar ga je peklo vse življenje. Kmalu po šolanju se je zaposlil, da bi pomagal družini, ki je živela v skromnih razmerah. Pri 18 letih se je prijavil za prostovoljno brigadirsko delo in sodeloval v delovni brigadi Maksa Perca v Makedoniji. Za svojo požrtvovalnost, tovarištvo in delovne uspehe je leta 1960 prejel častni naziv udarnik.

Služboval je v podjetju Avto-commerce. Bil je velik ljubitelj starih avtomobilov, lastnik starodobnika znamke Mercedes in član Oldtimer kluba na Škofljici. V Zvezo združenj borcev se je dokaj pozno včlanil. Kot je rekel, je šel v ZZB NOB leta 1998 zato, ker se je v družbi začelo pozabljati na vrednote, ki so nam jih partizani s svojim bojem izborili, in na humanost in tovarištvo, ki sta ta boj krasila vse do konca vojne. Od leta 1998 je bil član KO ZZB za vrednote NOB Barje, v krajevno organizacijo pa je vključil vso družino – ženo Mileno in oba sinova, Jako in Gregorja, ter tudi vnuka. Bil je tudi član KO ZZB za vrednote NOB Škofljica in društva Odmev Mokrcra. Od leta 2003 je bil praporščak. Za svoje delo je leta 2019 prejel zlato plaketo ZZB NOB Slovenije

ZB NOB Vič - Rudnik, Krajevna organizacija Barje

Tone Roblek

V iztekajočem se letu 2021 smo se poslovili od Toneta Robleka, doma s Spodnje Bele v občini Preddvor. Tudi člani občinskega odbora ZB Preddvor so se poklonili Tonetu Robleku v spomin in zahvalo za njegovo bogato delovno zapuščino.

Veliko je storil z delom za javno dobro, obenem pa je veliko deloval

za ohranjanje vrednot narodnoosvobodilnega boja. V letu 1975, ko je bil predsednik sveta Krajevne skupnosti Bela - Preddvor, je bil tudi po Tonetovi zaslugi v središču vasi Zgornje Bele postavljen osrednji spomenik padlim partizanom in talcem med drugo svetovno vojno. Prav tako leta 1975 je bila v gozdovih Storžiča na novo postavljena partizanska bolnišnica Košuta, v kateri so pregledno urejena dokumentacijska arhivska gradiva s slikovnimi prikazi o delovanju partizanske bolnice, zunaj bolnice pa so v skale vzdane plošče v spomin na humanitarno oskrbo in zdravljenje ranjenih in obolelih partizanov. Tudi partizansko grobišče ob bolnišnici Košuta je bilo po Tonetovi zaslugi skrbno in strokovno urejeno, prav tako družbeno-kulturna stavba na Beli, v kateri so svoje mesto tudi člani zveze borcev. Tone Roblek je bil soavtor obsežnega občinskega zbornika Preddvor v času in prostoru. V zborniku je mesto našlo tudi njegovo poglavje Preddvor z okolico in dolina Kokre v metežu druge svetovne vojne. V tem poglavju so opisane največje tragedije in nacistična nasilja, ki jih je v tem kraju povzročil okupator. Kot izjemen spomin na Tonetovo predsednikovanje s sodelavci in krajanji KS Bela od leta 1974 do leta 1978 je v poročilu o delu krajevne skupnosti med dvanajstimi poglavji na tretjem mestu poglavje Ohranjanje tradicij NOB. Tone je bil tudi izjemno organizacijsko dejaven v prizadevanjih za ohranitev in obstoj slovenskega življa na avstrijskem Koroškem. Še posebej se je zavzemal za slovensko besedo in omogočanje slovenskih kulturnih dejavnosti, ob tem pa ni pozabil, da se je z enakim prizadevanjem boril za prikaz ovrednotenja prave vloge in boja koroških partizanov. Za Tonea Robleka sta bila objektivnost in poštenje na prvem mestu. Vse razlike v veri, politiki, odnosih in delu so bile pri njem na istem imenovalcu spoštljivosti in upoštevanja, kajti le tako je lahko tlakoval poti do uresničevanja načrtovanih ciljev v dobro kraja.

Franci Ekar

Marija Trebec

Svoj prvi list v knjigi življenja je začela pisati 7. decembra 1921 v Planini pri Rakeku, kjer je končala štiri razrede osnovne šole, nato je šolanje nadaljevala pri botri v Krškem. Pred drugo svetovno vojno se je vrnila domov in se zaposlila na občini Planina. Takrat je partizanom začela pomagati z boni za hrano. Ko so Italijani ugotovili, kaj počne, so jo začeli iskati. Zbežala je v Trst. Po kapitulaciji Italije se je vrnila v Planino in kot aktivistka še naprej pomagala partizanom. Na občini je med tiskanjem letakov Nemcem tiskala tudi letake za partizane, s katerimi so pozivali krajanje, naj se jim pridružijo. Nekega dne je prejela opozorilo, da je na spisku iskanih

oseb, zato se je odpravljala v partizane. Pred odhodom si je prizadevala, da bi unovčila čim več bonov za hrano, ki bi jo prenesla partizanom, a so jo žal zatem aretirali Nemci. Odpeljali so jo v internacijo, v delovno taborišče blizu Gerlitza, kjer je bila do konca vojne, ko so taborišče osvobodili ruski vojaki. S skupino Slovenk je imela srečo, saj so jih izbrali za delo na kmetiji. Tako so imele malo boljše hrano kakor v taborišču, pa tudi gospodinja je bila prijazna z njimi. Po koncu vojne se je s skupino žensk peš odpravila proti domu. Pešačila je kar nekaj mesecev, preden je zagledala svoj dom, mamo in sina, ki sta jo čakala. Kmalu po vrnitvi domov se je zaposlila kot računovodkinja na Goriškem, pozneje pa kot kuharica pri takratni milici na Gorenjskem. Tam je spoznala svojega moža Vladimirja, s katerim sta se kasneje preselila v Postojno in si ustvarila družino s hčerama Nevo in Ljubo.

Marija je svoji domovini in ljubezni do nje posvetila številne pesmi. V njih je opevala dogodke, ki jih je med vojno doživela, in dogodke v družbi. Pesmi je posvetila tudi svoji družini in članstvu Združenja borcev NOB Postojna. Pisala jih je že svojima hčerama v otroštvu. V združenju borcev je bila od leta 1976. Tu je svoje spomine delila s soborci in interniranci, pozneje pa tudi z drugimi člani. Od nje smo se poslovili lani.

Katja Vuga

Metod Praznik

Metod Praznik se je rodil 9. avgusta 1926 na Vrhovem pri Žužemberku. V majhni vasi, kjer je stalo le osem hiš, se je v družini Praznik rodilo deset otrok, pet bratov in pet sester, Metod je bil peti po vrsti. Otroštva ni preživljal v razkošju. Po končani osnovni šoli je postal vajevec v Žužemberku. Njegovo mladost so kmalu zaznamovali težki časi, saj so ljubljene kraje zavzeli Italijani. Komaj šestnajstleten je bil skupaj z očetom interniran na Rab, kjer je izkusil nepredstavljivo trpljenje in lakoto. Celu v najtežjih urah, ki jih je preživel na Rabu, je storil vse, da je svojega očeta ves čas ohranjal pri življenju, tudi za ceno lastnega. V ujetništvu je bil na smrt pretepen in prepeljan v mrtvašnico, a takrat njegov čas še ni napočil. Po zaslugi tovarišice Martina Košak, ki ga je obudila v življenje, se je z Raba vrnil domov.

Po osvoboditvi se je izšolal za mojstra ključavničarja in se zaposlil najprej na železnici, nato pa je večino delovne dobe delal v tovarni dvokoles Rog. Bil je mentor številnim mladim, ki so ga nadvse spoštovali. Bil je strog, a pravičen vodja oddelka za vzdrževanje in avtor številnih inovacij. Na delovnem mestu je tudi spoznal ljubezen svojega življenja – Jelko. Z njo si je ustvaril topel dom, v katerem sta se mu rodila hči in sin. Užival je v družbi svojih vnukov, zadnja leta pa tudi pravnukov. Srečno je živel v hi-

šici na Galjevici, rad pa se je vračal tudi v svoj rojstni kraj med dolenskimi griči, v Brinovko.

Vedno je bil pripravljen priskočiti na pomoč: popraviti avto, gospodinjske aparate ali pa izdelati kaj povsem novega, nikoli ni nikomur odrekel pomoči.

Od svojega šestnajstega leta dalje, ko je svojemu bratu in očetu sledil v partizane, ni nikoli nehal biti partizan. Kot žrtev vojnega nasilja se je vedno trudil in ozaveščal širiti pravo resnico o grozotah, ki so se dogajale na Rabu. Z veseljem in ponosom je več let opravljal funkcijo predsednika Krajevnega odbora ZZB NOB Krim - Galjevica.

Spokojno je zaspal 30. oktobra lani v svojem šestindesetem letu. V življenju je bil ljubljn, spoštovan in ustvarjal, za seboj pa je pustil neizbrisne sledi. Predvsem pa je bil vedno človek, ki je navdihoval in si ga lahko spoštoval. Nikoli ne bo pozabljen.

Jelka Lindič

Stane Ilovor

Stane je bil najstarejši partizan v našem združenju. Rodil se je leta 1922 v železničarskem naselju Novoga mesta po končani moriji prve svetovne vojne, v času španske gripe in splošnega pomanjkanja. V tem naprednem naselju je z vrstniki preživel mladost. Že spomladi leta 1941 so ga okupatorji prijeli, potem ko so s prijatelji italijanskim vojakom vzeli puško in nekaj nabojev. Obsodili so ga in internirali v vzgojni mladinski center na Liparskih otokih. Spominjal se je, da je ob prijettu mati z okna odtrgala rdeč nageljčkov cvet, mu ga potisnila v gumbnico in mu rekla: »Ostani vedno Slovenec, moj sin!«

Shujšan in oslabeled je doživel padeč fašizma in vrnitev v domovino. Mladi partizan Stane je iz 3. bataljona Bračičeve brigade 9. januarja 1944 z Dolnjega Suhorja v sestavu XIV. divizije krenil čez Hrvaško na Štajersko. Več kot 1100 dobro oboroženih bork in borcev s 160 tovarnimi konji se je po težki poti, prehodu Kolpe in Save, stalnih napadih ustaških enot in Hitlerjevih vojakov prebijalo na Štajersko. Tam so ostali do končne zmage 15. maja 1945.

Stane je vse to preživel. Bil je vojni invalid s prestreljeno roko, zastrupljena »dumdumka« je prebila dlan in pustila težko poškodbo, ki ga je ovirala pri delu.

S prijatelji, tudi borci, se je rad spominjal obnove porušene domovine. Veliko je delal, garal, da je lahko z družino kolikor toliko normalno živel. Še ne tako dolgo nazaj je obdeloval vrt, pospravljaj okoli hiše, hodil peš na trg, v mesto, se srečeval s prijatelji, znanci, člani iz vrst borčevskih organizacij. Vsi so ga poznali, pozdravljali in cenili.

Bolelo ga je, prizadet je bil, ko je slišal razne pripovedi o dogodkih iz vojne. Ponosen je bil, da se je odločil za boj proti okupatorju, ker je takrat čutil, da je to pravi boj. Sam je mnogim že odpustil, sprejel sprava

IMELI SMO LJUDI

vo, vendar ne tistim, ki so želeli po petinsedemdesetih letih spremenjati resnico o boju. Mnogi njegovi tovariši še danes ležijo v neoznačenih grobovih Trnovskega gozda, Snežnika, Gorjanec, Roga ... Stane je bil v zadnjem času večinoma doma. Veliko je bral, poslušal radio in premišljeval o vsem, kar je doživel. Rad si je tudi zapel partizansko pesem. Za vedno je odšel lani.

Jože Pečnik

Antonija Mihelčič

V visoki starosti 97 let nas je zapustila zavzeta, odločna borka za vrednote narodnoosvobodilnega boja, ki se je z vsemi svojimi močmi bojevala proti okupatorju za svobodo in boljše življenje. Antonija Mihelčič iz Moverne vasi pri Semiču. Rodila se je v siromašni družini matere in petih otrok, saj je oče umrl, ko je Tončka imela komaj pol leta. Dva starejša brata sta pri njenih trinajstih letih umrla zaradi tedaj najbolj razširjene bolezni siromašnih ljudi, tuberkuloze. Starejši brat Jože se je v juniju leta 1942 pridružil nastajajočem Belokranjskemu partizanskemu bataljonu, nato Belokranjskemu odredu in slavni Cankarjevi brigadi. Sestra pa je bila od leta 1942 v bolnišnici v Ljubljani, kjer so jo nemški zdravniki tik pred osvoboditvijo usmrtili. Tako sta vojno preživeli samo mama in Tončka.

Z okupacijo se je Tončka pridružila mladim in zavednim domačinom pri zbiranju hrane, oblačil in

obutve za narodne borce. Dejavno se je vključila v odporiško gibanje spomladi leta 1942, ko so se začeli zbirati mladi fantje in so obnovili Belokranjsko četo. Poleg hrane je Tončka šivala oblačila, njene kape triglavke so nosili številni semiški in metliški partizani. Zgodaj jeseni leta 1942 so se v Semiču nastanili belogardisti. Tončka je iz Semiča prenašala polne nahrbtnike hrane in cigaret za partizane v bližnji Smuk. Bila je izdana in belogardisti so jo z vsakodnevnim pretepanjem mame prisilili, da se je predala. Uspešno ji je zbežati iz Semiča in poiskala si je zavetišče v gozdovih.

S kapitulacijo se je Tončka še bolj predano vključila v delo OF. Sprejeta je bila v semiški terenski odbor in izvoljena za sekretarko mladinske organizacije ter v SKOJ – Zvezo komunistične mladine Jugoslavije. Tovariši so jo kot zavedno Slovenko in predano terensko borko januarja 1944 sprejeli tudi v Komunistično partijo Slovenije.

Po osvoboditvi so jo izvolili v okrajni odbor Ljudske mladine Slovenije in za tajnico krajevnega ljudskega odbora v Stranski vasi. Da bi pomagala materi, je opustila delo v Novem mestu in ostala doma na kmetiji. Kot mati samohranilka se je povsem posvetila hčeri. Po nekaj letih se je zaposlila v tovarni Iskra v Semiču, kjer se je tudi upokojila. Zadnjih dvanajst let je že težko bolna in onemogla živela pri hčeri na Leskovcu pri Brusnicah.

V borčevsko organizacijo se je Tončka včlanila takoj po ustanovitvi krajevnih organizacij v Semiču. Bila je dejavna v društvu upokojencev v Semiču in pozneje tudi v Brusnicah. Za svoje delo je prejela več odlikovanj, med drugim srebrno plaketo ZZB za vrednote NOB Slovenije. Hči Mira prav tako predano nadaljuje Tončkino delo kot predsednica krajevnih organizacij borcev za vrednote NOB Brusnice že v tretjem mandatu.

Milan Gorjanc

V SPOMIN

Pater Bogdan o Janezu Stanovniku

Janez Stanovnik in pater Bogdan Knavs na slovesnosti v Normandiji 6. junija 2014

31. januarja so minila štiri leta od smrti Janeza Stanovnika. Takrat sem po pogrebu zapisal:

»Janeza Stanovnika sem osebno poznal. Zame je bil velik človek, velik Slovenec in tudi velik prijatelj. Čeprav so naju ločile starostna razlika, predvsem pa zelo različne življenjske izkušnje, sem bil vedno presenečen, kako me je pokojni Janez spoštoval in kako je bil vesel, da sem ga neizmerno cenil tudi sam. Janez Stanovnik je bil zame živa knjiga življenja, predvsem pa živa priča zgodovine, ki je sam nisem doživljal. Občudoval sem ga, kako je skozi vsa desetletja, poseb-

no pa še ob različnih zgodovinskih trenutkih vedno ostal pokončen.

To pa ne pomeni, da v svojem življenju zaradi ljubezni do slovenskega naroda ne bi moral kdaj sprejeti kakšnega kompromisa, ki je bil zanj osebno boleč. A v svoji globini je ohranil etično pokončnost. Njegov smisel za spoštovanje drugače mislečih in njegovo velikodušno prijateljstvo me bosta vedno spremljala.

Danes vem, da smo se na Žalah takrat poslovili od velikega slovenskega domoljuba, velikega svetovljana in humanista, predvsem pa zvestega tovariša in prijatelja. Naj počiva v miru.

OBLETNICA 27. januar 1945

Mednarodni dan spomina na holokavst

Del spletne prireditve so posneli tudi v spominskem parku na Ljubelju.

Koordinacijski odbor žrtev vojnega nasilja pri ZZB za vrednote NOB Slovenije je na predvečer mednarodnega dneva spomina na holokavst pripravil posebno spletno slovesnost. Bila je na ogled na Facebooku in YouTubeovom kanalu ZZB za vrednote NOB ter na programu TV Medvode.

Pozdravni nagovor je imel Jani Alič, predsednik KO žrtev vojnega nasilja: »27. januarja 1945 so vojaki Rdeče armade v zloglasnem koncentracijskem taborišču Auschwitz-Birkenau osvobodili 7600 ujetnikov, Združeni narodi pa so ta dan razglasili za dan spomina na holokavst. Dan spomina na holokavst je spomin na vse žrtve genocida med drugo svetovno vojno. Med žrtvami je bilo največ Judov, veliko jih je bilo tudi med Romi in Sinti. Mi pa se ob 27. januarju spominjamo predvsem slovenskih internirank in internirancev, ki so trpeli in umirali v nemških, italijanskih, ustaških in madžarskih koncentracijskih taboriščih po vsej Evropi,« je med drugim dejal Alič.

Spominška slovesnost z naslovom Upanje je nosila sporočilo spomina in opomina, tudi s posnetki preživelih taboriščnic. Žal se žive priče vse pogosteje poslavljajo od nas in tako se številni nauki pogumnih in velikih ljudi ohranjajo zgolj v posnetem gradivu. Le upamo lahko, da bodo dosegli prihodnje generacije.

Slavnostna govornica je bila zgodovinarica dr. Kaja Širok, ki je med drugim povedala: »Če se iz vsega, kar smo o taboriščih izvedeli in naučili do danes, obrnemo sedemdeset let v preteklost, se vprašam, ali je bilo spominov res dovolj, da se zgodote ne bodo več ponovile, da

bo človek človeku prijatelj in ne sovražnik. Potvarjanju, zanikovanju in splošni reviziji zgodovine se tudi v Sloveniji nismo uspeli izogniti, še več, dogodki in simboli izkušnje koncentracijskih taborišč so danes zelo lahkomišelnostno uporabljeni kot znaki upora proti sistemu zavezitve pandemije koronavirusa.

Ni se začelo z Auschwitzem in Auschwitz se ni pojavil od nikoder. Začelo se je s tem, da smo demokracijo jemali kot samoumevno in smo dovolili, da so nam rušili javne institucije in svobodo govora, ko smo rajše bili tihi. Ko so se začeli pojavljati simboli sovražstva po mestu in so se skrunili spomeniki druge svetovne vojne, smo bili tihi. Ko so demokratično izvoljeni predstavniki oblasti začeli zasmehovati in žaliti ljudi, smo bili tihi. Ko so nas začeli učiti drugačnega tolmačenja preteklosti in razumevanja sedanosti z retoriko vojnega stanja in obrambe našega, smo bili tihi.

Nekje se je začelo in na nas je, da ohranjamo spomin preživelih. Da nismo tihi, da pretrgamo molk in dvignemo roko. Da raziskujemo in se upremo sistemom represije in novodobnega fašizma. Kajti ta je med nami in na nas je, da zavezimo in izničimo njegovo širjenje.

Na spletni slovesnosti, ki jo je zasnovala dr. Mojca Poredoš, so nastopili številni ustvarjalci, ob 100. obletnici rojstva pesnika Karla Destovnika - Kajuha pa je bilo veliko kulturnega programa namenjenega njegovi poeziji, tudi s posebej za to slovesnost premierno uglasbeni Kajuhovi »Nenapisano pesmijo iz ječe«.

Iztok Pipan

Slavnostni govor je pripravila zgodovinarica Kaja Širok. Celoten govor si lahko preberete na spletni strani Svobodne besede.

PESMI

Ljubim te, Slovenija

Beseda je sladka, občutek je lep,
ko v srcu začutiš moč teh besed.
Ko gledaš naravo, ki se smeji,
v zeleno in rožno ovita si ti.

Gozdovi šumijo nam tisoč že let,
pomlad se prebujajo, poletje bo spet.
Če z vrha Triglava pogledaš navzdol,
vidiš doline in hribe, ki noben ni ohol.

Domovina si moja, moj rojstni dom,
nikoli nikomur izdal te ne bom.
Vse žrtve za mene ne pomenijo nič,
če ti boš cvetela kot mladi deklči.

Narod te ljubi, kot ljubim te jaz.
So mesta prelepa, prelepa je vas.
Dežele, kot je naša, res ni nikjer,
so jezera, reke in kakšen izvir.

Slovenija draga, le to si želim,
da svojim potomcem te srečno pustim.
Da konec bilo bi že vendar vseh zdrav,
ki nočejo ven, čez vladni ta prag.

Marija Trebec

Čas bosih nog

Saj nisem hotela,
da je čas grenak,
brez želje po življenju.
samo bati se tistega,
ko so rafali pušk
sekali tišino.
Pritajeni za zidom
Čakali smo boljši dan,
ko bo sonce sijalo za vse,
nebo brez oblakov
in jaz bosih nog
šla bom v lepoto dneva.

Slava Dragolič

Pesem matere treh partizanov

Sini moji, moji fantje zlati,
ki borite se v gorah,
naj ne bo vas zame strah,
zdrava sem in delam spet pri vas.

A v zaporu mi bilo je,
kot bi konji me steptali,
z mano so tako ravnali,
sini moji, moji fantje zlati,
da bi skoraj vam umrla mati.

Sini moji, moji fantje zlati,
krila bi vam morala ob rojstvu dati,
krila in roke, mogočne kot so hrasti,
ki nad vami zdaj šumé ...
pa sem dala vam le eno srce,
a tega iz prs izrujete
in viharjem ga darujete!

Sini moji, moji zlati fantje,
vas bom še gladila po laseh?
Če ne vrne se noben od treh,
sini moji, moji zlati fantje,
žalostna bo, a ponosna vaša mati.

Karel Destovnik Kajuh

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. marca 2022. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 75. številke časopisa Svobodna beseda

- Milena Hussu**
Platinovec 7, 3231 Grobelno
- Mojca Albreht**
Na studencu 1, 4226 Žiri
- Mitja Avsec**
Cesta 24. junija 13, 1231 Črnuče

Rešitve križanke:

VZPOREDNIK, OZONOSFERA, ZBLODA, LES, INA, IDEJA, LOKAL, KULT, ZOB, TAQ, DNO, ŠTORJA, STA, RESOR, OKLUK, LEŠ, TEKST, KAJUHOVO LETO, OTA, LET, NIVO, ANUS, ZŠ, JA, REVIR, ŠTAB, VČLENJENOST, RI, RIO, GENI, TITOIST, SNEDEŽ, JERNEJČEK, TABELA, ELAINE, NA.

Geslo:

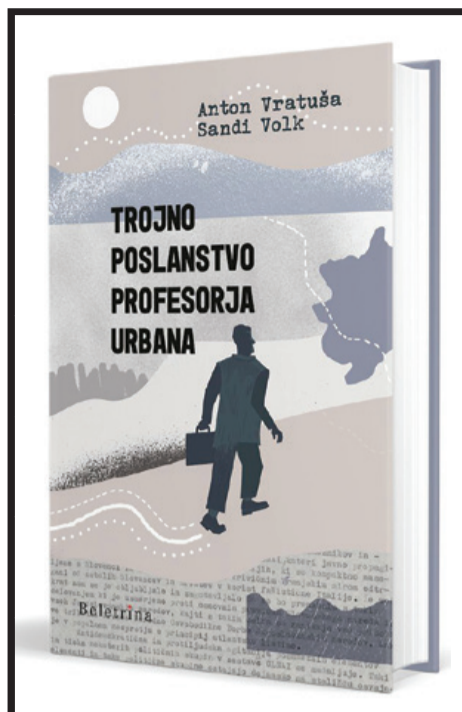
ZZB NOB SLOVENIJE; KAJUHOVO LETO.

SVOBODNA BESEDA

je glasilo ZZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: Aljaž Verhovnik (predsednik) dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha
Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322
elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročin:
ZZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; **fax:** (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

SVOBODNA BESEDA	IZVAJALKA PESMI	ORODJE ZA IZDELAVO OTOROV	GESLO 1	AMERIŠKI OGNJENIK NA HAVAJIH	INDIJSKI BOG OGNJA	GESLO 2	ESTONSKI SKLADATELJ (EVALD; IZ:AVA)	NICK FALDO	RASTLIN. BOLEZEN PEPELATA PLESEN	PRIPADNICA INDIJAN-CEV SJJUJEV	TARNAVEC
POTRTOST											
NARODOPISJE											
VZDEVEK GENERALA RUDOLFA MAISTRA								DIATONIC. LESTVICA (IZ:URD) JUTRANJE PADAVINE			
TEKOČINA V ŽILAH, KRVCA				IVAN FRANKE			VELETOK REN NA NIZOZEM. PROJEKCIJA				
TAJVAN-AMERIŠKI REŽISER LEE (IZ:GAN)				SNOV, NAMAZANA NA REZINI KRUHA	ENKA, ENICA						
SUŠILNIK ZA LASE	BRITAN. PISATELJ FLEMING TOPILO ZA LAKE				PRIPADNIK SASOV OKOVJE				ANDREJ ČERNE STEČAJ, KONKURZ (IZ:DIRKA)		
SVOBODNA BESEDA	GESLO 3	OVIRANOST V RAZVOJU	OBRNJE-NJE	SL. BIATLONEC (JAKOV) MARIA (KRAJSE)		VETROVKA				NABIRALEC ŠKOLJK	SPREMLJEVALCI RIMSKE BOGINJE VENERE
OBRAZEC, ŠABLONA					PROZOREN IN BLEŠČEČ PAPIR	STARO-VEŠKO MESTO OB EVFRATU			RUDI ŠELIGO AMERIŠKI SMUČAR LIGETY		
JUDOVSKE VRSKE VODJA, RABIN						NAUK O ZVOKU NOSILNICA					
NEUGODNI OČUTEK PRED NAPADOM MIGRENE					MATEMATIČNA KOLIČINA RDECI PLANET			ZAČETNIK EDMITOV POŠOŠKA VAS PRI KANALU			
RASTLINSKA BODICA			POMOL	ROKA (IZ:KAŠA)		PRIPRAVA ZA VBADANJE POHOD, TREKING					
BREZGLASNOST, STIŠANOST						ANTON VODNIK ITALIJ. PISATELJ (UMBERTO)		DEŠKI GLAS	JANEZ RUGELJ MEDNARODNI JEZIK		
REZALEC ŠOTE					PREBIVALKE FIRENC UROŠ ESIH						
MOŠKI, KI NE ČUTI POTREBE PO SPOLNIH ODNOSIH	VRSTA VRBE, IBA			ENAKA STVAR ALI POJAV, ENAKOST			NAZIV ZA STAROGRSKEGA FILOZOFA SOLE V ELEI		BRITANSKI KONSERVATIVIEC, TORIJEC		

UTRINKI

Še pomnite

2. februarja 1944 je Južno-primorski odred na cesti med Branikom in Komnom napadel nemško kolono. V hudem spopadu je bila kolona uničena, ubitih je bilo 85 sovražnih vojakov.

2. februarja 1944 se je v Štjaku pri Štanjelu začela prva pokrajinska konferenca Antifašistične ženske zveze Slovenije.

4. februarja 1945 so se v Jalti na Krimu začeli srečati predsednik vlade Velike Britanije Winston Churchill, predsednik ZDA Franklin D. Roosevelt in voditelj Sovjetske zveze Josif Stalin. Pogovarjali so se o zaključnih vojaških operacijah v Evropi in njeni povojni ureditvi, usodi nacističnih vojnih zločincev in vstopu Sovjetske zveze v vojno proti Japonski.

7. februarja 1942 je v bližini Velikih Blok v spopadu z Italijani padel narodni heroj Miloš Zidanšek.

Narodni heroj Miloš Zidanšek

12. februarja 1945 so nacisti v Frankolovem obesili devetindeset talcev, enega pa ustrelili kot maščevanje za smrt

Spomenik frankolovskim žrtvam

nacističnega vodje celjskega okrožja in deželnega svetnika Antona Dorfmeisterja, ki so ga partizani ranili v napadu 2. februarja 1945 in je dan pozneje umrl za posledicami ran.

13. februarja 1945 se je začelo dvodnevno britansko-ameriško bombardiranje Dresdna. V spornem in vojaško vprašljivem letalskem napadu je po različ-

Dresden po bombardiranju (slika hrani Bundesarchiv Bild)

nih ocenah umrlo od 25.000 pa do več kot 200.000 civilistov.

13. februarja 1945 se je končala bitka za Budimpešto, osvobodila jo je Rdeča armada.

15. februarja 1942 se je Japoncem predala britanska vojska v Singapuru, kar velja za največjo britansko predajo v zgodovini.

16. februarja 1944 je bilo podpisano premirje med Sovjetsko zvezo in Finsko.

19. februarja 1944 se je v Črnomlju začelo zasedanje Slovenskega narodnoosvobodilnega

Dresden po bombardiranju (slika hrani Bundesarchiv Bild)

odborna, ki se je takrat preimenoval v Slovenski narodnoosvobodilni svet in postal vrhovni predstaviški in zakonodajni organ. Razpisane so bile volitve v narodnoosvobodilne odbore,

oblikovan zakonodajni odbor SNOS, ustanovljena Komisija za ugotavljanje zločinov okupatorja in njegovih sodelavcev.

20. februarja 1944 so enote 31. divizije 9. korpusa napadle rudnik v živega srebra v Idriji in uničile rudniške naprave.

22. februarja 1944 je v Zavodnju nad Šoštanjem med nemškim napadom padel partizanski pesnik in narodni heroj Karl Destovnik - Kajuh.

24. februarja 1945 je imel maršal Josip Broz Tito v Beogradu skupne pogovore s sovjetskim maršalom Fjedorom Tolbuhihom in britanskim maršalom Haroldom Alexandrom o zaključnih operacijah za osvoboditev Jugoslavije.

28. februarja 1943 je bila sprejeta Dolomitska izjava, ki je poenotila Osvobodilno fronto in priznala vodilno vlogo komunistične partije.